

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Volume 8, Sayı/Issue 16, Ocak/January 2026, ss. 403-420.

Geliş Tarihi–Received Date: 25.03.2025 Kabul Tarihi–Accepted Date: 15.08.2025

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

AZERBAIJAN-SURİYE İLİŞKİLERİ

(1991-2025)

 <https://doi.org/10.53718/gttad.1665597>

 RAMİN SADIK*

ÖZ

1991 yılında bağımsızlığını yeniden sağlayan Azerbaycan, kısa sürede dünya devletleri tarafından tanınmış ve çok sayıda ülkeyle ikili diplomatik ilişkiler tesis etmiştir. Kuşkusuz Azerbaycan açısından Ortadoğu coğrafyası da stratejik ve kültürel bakımdan önem arz eden bir bölge olarak öne çıkmıştır. Laik bir yapıya sahip olmasına rağmen Müslüman kimliğini koruyan Azerbaycan, bu yönüyle Ortadoğu ülkeleriyle doğal bir yakınlık içerisinde olmuştur. Ayrıca tarihsel süreç içerisinde özellikle Ortadoğu'nun kuzey kesimleriyle Azerbaycan arasında derin tarihi ve kültürel bağlar oluşmuştur. Nitekim söz konusu bölgeler tarih boyunca Selçuklu, İlhanlı, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safeviler gibi çeşitli Türk hanedanlıklarının hâkimiyetinde bulunmuştur.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Azerbaycan, Ortadoğu bölgesindeki İran, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Ürdün gibi ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmuştur. Bu kapsamda Suriye ile diplomatik ilişkiler 28 Mart 1992 tarihinde tesis edilmiştir. Azerbaycan ile Suriye arasındaki ilişkiler, 2011 yılına kadar hem ikili düzeyde hem de Birleşmiş Milletler ile İslam İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası örgütler çerçevesinde gelişme göstermiştir. 2011 yılında ise Arap Baharı'nın Suriye'yi etkilemesi ve ülkede iç karışıklıkların başlamasıyla birlikte, iki ülke arasındaki ilişkiler yavaşlamış ve zamanla tamamen durmuştur. 2015 yılından, Beşar Esad'ın görevden ayrıldığı 2024 yılının sonlarına kadar olan dönemde ise Azerbaycan ile Suriye arasındaki diplomatik ilişkiler tamamen kesilmiştir.

Bu çalışmada Azerbaycan-Suriye ilişkileri ele alınmakta olup, konuya dair gerek Azerbaycan'da gerekse Türkiye'de kapsamlı ve bütüncül bir akademik incelemenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu eksiklikten hareketle, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler çeşitli kaynaklar doğrultusunda incelenmiş ve tarihsel gelişim süreciyle birlikte değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Suriye, Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, Suriye Devrimi.

AZERBAIJAN-SYRIA RELATIONS

(1991-2025)

ABSTRACT

Azerbaijan, which regained its independence in 1991, was swiftly recognized by countries worldwide and established bilateral diplomatic relations with numerous nations. The Middle East region has undoubtedly emerged as a strategically and culturally important area for Azerbaijan. Although Azerbaijan has a secular structure, it has maintained its Muslim identity and, in this respect, has a natural affinity with Middle Eastern countries. Additionally, throughout history, especially between the northern parts of the Middle East and Azerbaijan, deep historical and cultural ties have been established. Indeed, these regions have historically been under the rule of various Turkish dynasties such as the Seljuks, Ilkhanids, Kara Koyunlu, Ak Koyunlu, and Safavids.

After gaining its independence, Azerbaijan established diplomatic relations with countries in the Middle East such as Iran, Saudi Arabia, the United Arab Emirates, and Jordan. In this context, diplomatic relations with Syria

* Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Bayburt/TÜRKİYE, E-Posta: raminsadik@bayburt.edu.tr, **ORCID:** 0000-0002-6236-0138, **RORID:** <https://ror.org/050ed7z50>.

were established on March 28, 1992. Relations between Azerbaijan and Syria developed both bilaterally and within the framework of international organizations such as the United Nations and the Organization of Islamic Cooperation until 2011. In 2011, with the Arab Spring affecting Syria and internal unrest beginning in the country, relations between the two countries slowed down and eventually came to a complete halt. From 2015 until the end of 2024, when Bashar al-Assad stepped down, diplomatic relations between Azerbaijan and Syria were completely severed.

This study examines Azerbaijan-Syria relations and finds that there is no comprehensive and holistic academic research on the subject either in Azerbaijan or in Turkey. Based on this gap, the diplomatic relations between the two countries have been examined using various sources and evaluated along with their historical development process.

Keywords: Azerbaijan, Syria, Arab Spring, Syrian Civil War, Syrian Revolution.

GİRİŞ

20. yüzyılın egemen güçlerinden Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, 1980'lerin sonlarına doğru ağır politik, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmıştı. Her açıdan hızlı bir çöküşe doğru sürüklenen devleti kurtarmak adına Sovyet lideri Mihail Gorbaçov'un öne sürdüğü reform paketlerinin bir işe yaramaması sosyalist rejimi ciddi bir şekilde sarsmış, böyle bir ortamda birlik içerisinde yer alan ülkeler bağımsızlıkları için harekete geçmişlerdi. 1991'e gelindiğinde dünyanın en büyük sosyalist rejiminin tarih sahnesinden çekilmesi süreci daha da hızlanmıştır. Özellikle Ağustos 1991'de Mihail Gorbaçov'a karşı düzenlenen başarısız darbe girişimi Sovyetler Birliği'nin geleceği açısından bir kırılma noktası olmuş, ülkenin çöküşü artık engellenemez bir hal almıştır. Darbenin ardından birlik çatısı altındaki ülkeler birer birer bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlardır.

Sovyetlerin dağılma sürecine girmesi dönemin Azerbaycan siyasilerini ülkeyi bağımsızlığa kavuşturma yolunda tetiklemiştir. Nitekim bir yandan merkezi yönetimin Karabağ'da devam eden Ermeni taşkınlıklarına engel olamaması, diğer yandan da Moskova'daki iç hesaplaşma bağımsızlık yanlısı Azerbaycan halkının zihninde tamamen birlikten ayrılma zamanının geldiğine yönelik bir izlenim uyandırmıştır. Bu bağlamda 1991 yılının ağustos ayı sonlarında Bakü'nün meydanlarına çıkan milyonlarca gösterici bağımsızlık lehinde sloganlar atmış, sonuçta 30 Ağustos 1991'de toplanan Azerbaycan Meclisi, bağımsızlık bildirgesini yayınlamıştır. 18 Ekim 1991'de bağımsızlığa ilişkin anayasa tasarısı Meclis tarafından onaylanmıştır. Ardından meclisin kararı 29 Aralık'ta referandumla halkın iradesine sunulmuş, katılımın yüzde 95 gibi yüksek bir düzeyde olduğu referandumda halk, ülkenin bağımsızlığından yana oy kullanmıştır. Böylece Azerbaycan aynı yüzyılda ikinci kez bağımsızlığını elde etmiştir.¹

Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. Ardından diğer ülkeler de kısa sürede Azerbaycan'ı tanımaya başlamışlardır. Böylece ülke uluslararası camianın ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın resmî üyelerinden biri haline gelmiştir. Fakat Azerbaycan, ilk yıllarda dış politikasını belirleme noktasında bir hayli sıkıntı çekmiştir. Bunda Karabağ Sorunu devam ederken bağımsızlığın elde edilmesi kadar iç siyasette de istikrarsız bir dönemin yaşanmasının etkisi olmuştur. Diğer taraftan bağımsızlığın ilk yıllarında devletin dış politika programının hazırlanması ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Esasında bu, Azerbaycan'ın uzun yıllar Sovyetler Birliği'nin bir parçası olmasından kaynaklanmıştır. Sovyetler Birliği'nin bir parçası olduğu dönemde Azerbaycan dış politikada serbest değil, Moskova'ya bağımlı kalmıştır. Bu nedenle SSCB dönemindeyken ülkenin uluslararası siyasetle ilgili herhangi bir programı geliştirilmemiş, alanda tecrübeli kadrolar yetiştirilememiştir.

1993 yılı itibarıyla Azerbaycan, dünyanın 116 devleti tarafından tanınan, 70 ülke ile de ikili ilişkiler kuran bir ülke haline gelmiştir.² Ülke bir yandan uluslararası camiaya entegrasyonunu geliştirirken bir yandan da dış politik faaliyetlerinde kendisi için birtakım prensipleri benimsemiştir. Bunlar, eşit egemenlik hakları, güç kullanmamak, tehdit unsuru olmamak, uluslararası tanınmış sınırları ihlal etmemek, devletler arasındaki anlaşmazlıkların barış içinde çözülmesine destek vermek, insan haklarına ve ulusların kendi kaderini tayin hakkına saygı duymak, iş birliğine açık olmak ve uluslararası sorumlulukları yerine getirmek gibi çeşitli prensipler olmuştur.³

Bağımsızlıktan sonra Azerbaycan'ın ikili diplomatik ilişkiler kurduğu devletlerden birisi Suriye olmuştur. Geride kalan yıllar boyunca iki taraf arasındaki diplomatik ilişkiler inişli-çıkışlı olmuştur. Özellikle Birinci Karabağ Savaşı ile Suriye'deki iç savaş yıllarında ülkeler arasındaki diplomatik ilişkiler soğumuş, hatta kesilmiştir. İslam İşbirliği Teşkilatı içinde yer alan Suriye yönetiminin, Azerbaycan topraklarını işgal eden Ermenistan ile yakın ilişkiler kurması genelde Bakü ve Şam arasındaki diplomatik ilişkilerin sorunlu yanını teşkil etmiştir.

¹ Ramin Sadık, *Kısa Azerbaycan Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2022, s. 228.

² Musa Gasimov, *Azerbaycan Beynelhalk Münasibetler Sisteminde (1991-1995)*, Gençlik Neşriyyatı, Bakı 1996, s. 21.

³ Musa Gasimov, *Azerbaycan'ın Harici Siyaseti (Konsepsiya Meseleleri)*, Müttercim Neşriyyatı Bakı 1997, s. 7-8.

Azerbaycan-Suriye İlişkileri Üzerine Akademik Literatürün Değerlendirilmesi

Azerbaycan ile Suriye arasındaki ikili ilişkiler, bugüne dek kapsamlı ve sistematik bir biçimde herhangi bir akademik çalışmanın temel inceleme konusu olmamıştır. Mevcut literatürde, özellikle Azerbaycan'ın dış politikasını ele alan genel eserlerde, Suriye ile olan ilişkiler ancak sınırlı ölçüde ve genellikle bağlamsal olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, Prof. Dr. Ali Hasanov'un çalışmaları dikkat çekici ilk örnekler arasında yer almaktadır. Hasanov, özellikle Rusça yayımlanan *Çağdaş Uluslararası İlişkiler ve Azerbaycan'ın Harici Siyaseti*⁴ adlı eserinde, Azerbaycan'ın genel dış politikası bağlamında, 2011 yılı öncesi Azerbaycan-Suriye ilişkilerine değinmiştir. Ancak söz konusu çalışmada, ilişkilerin tarihsel derinliği detaylı bir şekilde ele alınmamıştır.

Azerbaycan alan yazınında dış politika araştırmaları arasında adı öne çıkan bir diğer isim ise Prof. Dr. Musa Gasimov'dur. Gasimov'un iki cilt hâlinde yayımladığı *Azerbaycan'ın Harici Siyaseti* başlıklı eserinde de Azerbaycan-Suriye ilişkilerine yüzeysel olarak yer verilmiş; ancak konu, yine genel dış politika çerçevesi içinde sınırlı biçimde incelenmiştir.

Bu bağlamda literatürde önemli bir diğer katkı, Nazim Ceferli ile Araz Arslanlı tarafından kaleme alınan ve Güney Kafkasya devletlerinin Suriye İç Savaşı yıllarındaki politikalarını konu alan ortak makaledir.⁵ Söz konusu çalışmada, 2011-2020 yılları arasında Azerbaycan'ın Suriye'deki iç savaşa yönelik tutumu ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir. Ancak bu çalışmada da Azerbaycan-Suriye ilişkilerinin tarihsel gelişim süreci ele alınmamıştır.

Dolayısıyla, mevcut akademik literatürde Azerbaycan ile Suriye arasındaki ilişkileri tarihsel ve bütüncül bir perspektifle inceleyen kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda sunulan bu araştırma, ikili ilişkileri hem tarihsel süreç içerisinde hem de çok boyutlu bir yaklaşımla ele alarak literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

1. Azerbaycan ile Suriye Arasında Diplomatik İlişkilerin Başlanması

Azerbaycan, 28 Mayıs 1918 tarihinde ilk bağımsızlığını ilan etmeden önce, tarih boyunca özellikle Ortadoğu'nun kuzey bölgesiyle belirli düzeyde ekonomik, kültürel, sosyal ve dini ilişkiler geliştirmiştir. Bu ilişkiler, her iki bölgeye egemen olan Türk hanedanlık devletlerinin hâkimiyeti döneminde gerçekleşmiştir. Bölgeler arasındaki ortak tarihsel bağlar, Büyük Selçuklu Devleti döneminde başlamış; İlanlılar, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Safeviler dönemlerinde devam etmiştir. Daha sonra Suriye Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girerken, Azerbaycan ise Türk kökenli Safeviler ve Kaçarlar tarafından yönetilmiştir. 1828 yılına gelindiğinde, Azerbaycan, Aras Nehri sınırı temelinde Rusya ile İran arasında ikiye bölünmüş; bu tarih itibarıyla iki bölge arasındaki ortak tarihsel bağlar önemli ölçüde zayıflamıştır.⁶

28 Mayıs 1918'de Azerbaycan bağımsızlığını ilan etmişse de 23 ay süren ilk bağımsızlık dönemi boyunca Suriye ile herhangi bir diplomatik ilişki kurulamamıştır. Bu durumun temel sebebi, Azerbaycan'ın bağımsızlık sürecinde öncelikli hedefinin büyük güçler tarafından tanınmak olması ve aynı zamanda Ortadoğu'nun devletler arasında yoğun bir rekabet ortamı barındırmasıdır. Azerbaycan'ın ilk bağımsızlık dönemi yalnızca 23 ay sürmüş ve 1920 yılında Kızıl Ordu tarafından işgal edilmiştir. Sovyetler Birliği'nin bir parçası olduğu dönemde ise Azerbaycan, dış politikasını belirleme yetkisinden yoksun kalmıştır. SSCB'nin dış politika kararları Moskova tarafından tek merkezden yönetildiği için, Azerbaycan ile Suriye arasında bağımsız bir siyasi ilişki kurulması mümkün olmamıştır.⁷

Sovyetler Birliği 1950'lerden sonra Ortadoğu ülkeleriyle diplomatik ilişkiler kurmaya başlamıştır. Bu çerçevede Suriye ile ikili ilişkilere önem verilmiştir. Dahası politik, ekonomik ve askeri ilişkilerle paralel şekilde SSCB ile Suriye arasında kültürel ilişkilerin de temeli atılmıştır. Kültürel ilişkiler bağlamında birlik içinde Suriye ile ortak tarihi geçmişe sahip Azerbaycan arasında merkezin isteği ve izni doğrultusunda karşılıklı ziyaretler gerçekleşmiştir. Azerbaycan ile Suriye arasındaki kültürel ortak değerlerden birisi şair İmadeddin Nesimi olmuştur. Azerbaycan'da doğmuş Şair Nesimi, hayatının sonlarını Suriye'nin Halep şehrinde geçirmiş ve orada vefat ederek kendi adıyla anılan tekkede defnedilmiştir.⁸ Dolayısıyla Nesimi iki ülkeyi birbirine kültürel olarak yaklaştıran ortak tarihi geçmişin önemli bir değerine çevrilmiştir.

Sovyetler Birliği zamanında, özellikle 1960'lı yılların sonlarından itibaren Azerbaycan'dan Suriye'ye kültürel amaçlı ziyaretler sıklıkla olmuştu. 1968'de Azerbaycan sanat adamlarından ibaret bir heyet Suriye'ye gitmişti. Heyet Suriye'de düzenlenen "Azerbaycan Kültür Günleri"ne katılmış, Halep şehrine de giderek şair Nesimi'nin

⁴ Ali Gasanov, *Sovremennyye Mejdunarodnyye Otnoşeniya i Vneşnyaya Politika Azerbaydjana*, Zerdabi LTD MMC, Baku 2013. *

⁵ Araz Arslanlı, Nazim Djafarov, "Siriyskiy Krizis i Gosudarstva Yujnogo Kavkaza", *Central Asia And The Caucasus*, Russian Edition, Tom 23, Vıpusk 1, 2020.

⁶ Ziya Büniyatov, "Azerbaycan" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul 1991, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 317-322.

⁷ Ramin Sadıgov, "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ABD ve AB ile İlişkileri (1991-2021)", *Türkiye Günlüğü*, S. 146, Bahar 2021, s. 135.

⁸ Abdullah Azmi Bilgin, "Nesimi", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. 33, İstanbul 2007, s. 4.

türbesini ziyaret etmişti.⁹ İlerleyen yıllarda Suriye'ye siyasi amaçlı ziyaretler de başladı. Bu bağlamda 1969-1982 yılları arasında Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin yönetiminde bulunan Haydar Aliyev, birkaç kez Suriye'yi ziyaret etmişti. Hatta 1972 yılında yaptığı seferinde Suriye lideri Hafız Esat ile görüşen Aliyev, Halep şehrindeki Nesimi türbesini de ziyaret etmişti.¹⁰

Haydar Aliyev, 1982 yılında Sovyetler Birliği Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcılığı görevine getirilince SSCB ile Ortadoğu ülkeleri arasındaki diplomatik ilişkileri koordine etmeye başladı. Bu bağlamda Suriye ile SSCB arasındaki diplomatik ilişkilerde aktif rol aldı. 11 Mart 1984'te yeni görevinin icrası kapsamında ilk kez Suriye'yi ziyaret eden Aliyev, Suriye Dışişleri Bakanı Abdülhalim Haddam ile görüştü. Görüşmede hem SSCB-Suriye ilişkileri ele alındı, hem de Ortadoğu'daki gelişmeler değerlendirildi.¹¹ Aliyev ertesi gün Hafız Esat tarafından kabul edildi. Görüşme esnasında SSCB ile Suriye Arap Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin dostluk ve iş birliği çerçevesinde gelişmesinden duyulan memnuniyet ifade edildi.¹²

Suriye lideri Hafız Esat 15 Ekim 1984'te SSCB'ye bir çalışma ziyareti gerçekleştirdi.¹³ Esat'ın 3 günlük ziyareti kapsamında Suriye ve SSCB arasındaki ilişkilerin devam ettirilmesi kararı alındı, Ortadoğu'ya "adaletli barış" temennilerinde bulunuldu.¹⁴ Ziyaret kapsamında SSCB-Suriye ilişkilerinin gelişmesinde önemli rol oynamış Haydar Aliyev, Esat ile görüşen üst düzey diplomatlardan biriydi. Bu ziyaret, doğal bir sonuç olarak, iki taraf arasındaki ikili ilişkilerin daha da gelişmesine katkı sağlamıştır.

Sovyetler Birliği 1980'lerin sonlarında zayıfladı. Bu birliğin tarih sahnesinden silinmeye başladığı bir dönemde Azerbaycan 1991'de bağımsızlığını ilan etti ve egemen haklarından kaynaklanan sorumluluklarının bilinciyle dış politikasını belirlemeye başladı. Bu bağlamda ülke hem dünya devletleri hem de uluslararası örgütler ile münasebetleri geliştirdi. Azerbaycan'ın üye olduğu ilk uluslararası kurum, İslam İşbirliği Teşkilatı oldu. Teşkilat, Karabağ'da Ermeni işgallerinin devam ettiği bir dönemde, 8 Aralık 1991'de Azerbaycan'ı üyeliğe kabul etti ve ardından yeni üyesine hem insani yardımlar sağladı hem de en zor zamanlarında yanında durarak desteğini gösterdi.¹⁵ Azerbaycan ise teşkilata üye olduktan sonra kısa bir sürede bütün üyelerle diplomatik ilişkiler kurmaya başladı. Suriye de teşkilatın üyesi olduğundan onunla 28 Mart 1992'de diplomatik ilişkiler tesis edildi.¹⁶

Karabağ ve çevresinde Ermeni ordusunun işgalleri devam ettiği dönemde Bakü dış politikada istediği gibi adımlar atmakta zorlandı. Mayıs 1994'te aktif savaşı durduran ateşkes anlaşmasının imzalanmasından sonra ise dış politikada "dengeli ve çok kutuplu" bir yol belirledi ve diğer ülkeler ile olduğu gibi Ortadoğu ülkeleriyle de diplomatik ilişkiler kurmaya başladı. Bu bağlamda Suriye ile ikili ilişkiler öncelikle İslam İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde gelişme gösterdi. Nitekim Suriye'nin de içinde bulunduğu İslam İşbirliği Teşkilatı, Ermenistan'ı Karabağ'a yönelik saldırganlığından dolayı açıkça kınadı.¹⁷ Lakin kısa bir süre sonra ilişkilerde beklenenin aksine gerilimler yaşandı. Bunun öncelikli sebebi dönemin Ermenistan Dışişleri Bakanı Raffi Hovannesian'ın Mart 1992'de Lübnan, Suriye ve Ürdün'ü ziyaret etmesiyle başlayan gelişmeler idi. Ermeni bakanın amacı, Ortadoğu'daki Ermeni diasporasının dikkatini çekmek, ülkesi için ekonomik ve askeri yardımlar sağlamaktı.¹⁸ Aynı dönemde Arap ülkelerindeki Ermeni diasporasına bağlı farklı terör gruplarının Azerbaycan'a karşı savaştığının ortaya çıkması ve Rusya'da yayınlanan *Kommersant* gazetesi yazarlarından Georgiy Bovt'un, 10 Eylül 1993 tarihli yazısında Suriye'den Ermeni ayrılıkçıların kontrolü altındaki Stepanakert (Hankendi) şehrine uçuşların gerçekleştiğine dair iddialarda bulunması Suriye-Azerbaycan ilişkilerinin soğumasına neden oldu.¹⁹ Bakü ayrıca İran, Suudi Arabistan, Ermenistan, Suriye ve Pakistanlı bilim insanlarının işgal altındaki Azerbaycan

⁹ Vahid Ömerov, "Azerbaycan-Suriya Medeni-Menevi İntegrasyonu (XX. Esrin İkinci Yarısı ve Müasir Dövrdek)", *Ses Gazetesi*, 6 Mart 2014, s. 15.

¹⁰ Şahlar Esgerov, *Heyder Eliyevin Heyatının Unikal Şehifeleri*, UNEC Regemal Metbee, Bakı 2023, s. 98; "Heyder Eliyev", *Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Ensklopediyası*, Cilt 1, Lider Neşriyyatı, Bakı 2004 s. 370; "Azerbaycan-Suriya Münasibetleri", *Heyder Eliyev İrsi, Beynelhalk Elektron Kitabhanası*, <https://lib.aliyev-heritage.org/az/8409348.html>, (Erişim Tarihi: 25. 01. 2025).

¹¹ "V Drujestvennoy Obstanovke", *Pravda*, 12 Marta 1984, s. 4.

¹² "Za Razvitiye i Ukrepleniye Sotrudnicstva", *Pravda*, 13 Marta 1984, s. 4; İrade Hüseynova, *Mustegil Azerbaycan Dövlətinin Gurucusu*, Tehsil Neşriyyatı, Bakı 2004, s. 92.

¹³ "S Drujestvennim Vizitom", *Pravda*, 16 Oktyabrya 1984, s. 1.

¹⁴ "Blijnemu Vostoku-Spravedliviy Mir", *Pravda*, 18 Oktyabrya 1984, s. 4.

¹⁵ "Azerbaycan-İslam Emekdaşlıq Teşkilatı Münasibetleri", *Azerbaycan Harici İşler Nazirliyi*, <https://mfa.gov.az/az/category/bevnelxalq-teskilatlar/azerbaycan-islam-emekdasliq-teskilati-iet-munasibetleri>, (Erişim Tarihi: 25. 01. 2025); Sona Gurbanova, *Geydar Aliyev i Vnesnepolitiçeskiy Kurs Azerbaydžanskoy Respubliki*, İzdatelstvo Şerg-Gerb, Bakı 2010, s. 20.

¹⁶ "Müstegillik Erefesinde ve Müstegillik İllerinde Mühüm Hadiselerin Hronologiyası", *Prezident Kitabhanası*, https://republic.preslib.az/az_fl.html, (Erişim Tarihi: 25. 01. 2025)

¹⁷ Fariz İsmailzade, "The Geopolitics Of The Nagorno-Karabakh Conflict", *Global Dialogue*, Vol. 7, No. 3-4, Summer-Autumn 2005, https://www.worlddialogue.org/content_id-354.html (Erişim Tarihi: 14. 06. 2025).

¹⁸ Viktor Nikolenko, "Karabahskiye Tropı Vedut v Beyrut", *Kommersant Vlast*, 9 Marta 1992, No. 110, s. <https://www.kommersant.ru/doc/3464>, (Erişim Tarihi: 14. 06. 2025).

¹⁹ Georgiy Bovt, "Moskva Obreçena Na Lavirovaniye", *Kommersant*, No. 173, 10 Sentyabrya 1993, <https://www.kommersant.ru/doc/59055>, (Erişim Tarihi: 14. 06. 2025).

bölgelerinde tesis edilmiş nükleer laboratuvarlarda çalışmasına da sert tepki gösterdi. Bu gelişmelerden dolayı 1997 yılına kadar Azerbaycan-Suriye ilişkilerinde kayda değer bir ilerleme görülmedi.²⁰

Suriye ile ilişkiler 11 Nisan 1997’de, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in Şam’da büyükelçilik açmayı kararlaştırmasıyla gelişmeye başladı.²¹ Aynı yılın Kasım ayında Azerbaycan Dışişleri Bakanı Hasan Hasanov Suriye’ye resmî bir ziyaret gerçekleştirdi. Ziyaret kapsamında Suriye lideri Hafız Esat ve diğer üst düzey yetkililer ile görüşen Hasanov, hem iki ülke arasındaki ilişkileri ele aldı, hem de Ermenistan’ın Azerbaycan’a yönelik işgalci tutumu hakkında bilgiler verdi. Suriye lideri Hafız Esat, Hasanov ile görüşmede Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’i Suriye’ye resmî ziyarete davet ettiğini belirtti.²²

Çok geçmeden iki ülke lideri Tahran’da düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı’nın 8. Zirve Toplantısı kapsamında görüşme fırsatı buldu.²³ 9-11 Aralık 1997 tarihinde yapılan toplantıya katılan Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev konuşmasında Azerbaycan’ın uluslararası gelişmelere yaklaşımı hakkında bilgiler verdi, aynı zamanda Karabağ Sorunu’ndan ve Ermenistan’ın işgallerinden bahsetti.²⁴ Daha sonra farklı ülke liderleriyle ikili görüşmeler yapan Aliyev, Suriye lideri Hafız Esat ile de bir araya geldi. Aliyev görüşmede Ermenistan’ın Azerbaycan topraklarını işgali hakkında Suriye liderini bilgilendirdi. Suriye lideri Esat ise bağımsız Azerbaycan’ın iç ve dış politikalarını dikkatle takip ettiğini söyledi.²⁵ Görüşme, Aliyev ve Esat’ın bağımsız ülke liderleri olarak ilk kez resmî temasta bulunmaları açısından önem taşımaktaydı. Ayrıca iki ülke arasındaki gerilimin son bulması ve ilerleyen yıllarda ikili diplomatik ilişkilerin gelişmesi açısından da bir bakıma güven tazelenmesi anlamına geldi.

2. Azerbaycan-Suriye İlişkilerinin “Altın Yılları”

Haydar Aliyev 2003 yılında rahatsızlanınca oğlu İlham Aliyev Azerbaycan’ın başbakanı olarak göreve getirildi. Ardından ülkenin yeni cumhurbaşkanını belirlemek üzere seçim hazırlıkları başladı. İktidar partisi olan Yeni Azerbaycan, Başbakan İlham Aliyev’i cumhurbaşkanlığına aday gösterdi. Seçimler 15 Ekim 2003’te gerçekleşti. İlham Aliyev oyların %76,84’ünü alarak ülkenin yeni cumhurbaşkanı oldu.²⁶

İlham Aliyev de babasının döneminde olduğu gibi dış politikada denge siyasetini sürdürdü. Bu bağlamda Rusya, Türkiye, İran gibi komşu devletler ve küresel güçlerle üst düzey ilişkilerin geliştirilmesini amaçladı. Bu bağlamda Suriye ile ilişkilere önem verdi. Nitekim 2007 yılında Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Memmedyarov’un Ürdün, Suriye ve Lübnan’ı kapsayan resmî bir ziyaret gerçekleştirmesine karar verdi. Ziyaretin önemi Şam’da Azerbaycan büyükelçiliğinin açılacak olmasıydı.²⁷ Bu durum, İlham Aliyev döneminde Azerbaycan’dan Suriye’ye gerçekleşen ilk üst düzey resmî ziyaret sayılmaktaydı.

Memmedyarov Ürdün’deki temaslarının ardından Suriye’ye geçti. 11-12 Nisan 2007 tarihlerinde Şam’da bulunan Memmedyarov, Suriye lideri, başbakanı ve dışişleri bakanı ile görüşmeler yaptı. Görüşmede hem BM hem de İslam İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştiğini kaydetti, Suriye’de açılacak Azerbaycan büyükelçiliği hakkında bilgilendirmede bulundu.²⁸ Azerbaycanlı bakanın ziyareti iki ülke arasındaki ilişkilerin derinleşmesi açısından ciddi bir dönüm noktası oldu.

Bu arada iki ülke, uluslararası organizasyonlarda da birbirilerine destek oldular. Nitekim hem BM hem İslam İşbirliği Teşkilatı, hem de diğer uluslararası toplantılarda Azerbaycan ile Suriye birbirilerinin yanında durarak ilişkilerini geliştirdiler. Azerbaycan Suriye’nin İsrail tarafından işgal edilen Golan Tepeleri meselesinden dolayı, Suriye ise Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünün sağlanması noktasında da haklarını savundu.²⁹

²⁰ *Azerbaycan Tarihi (1941-2002)*, ed. Tahir Gaffarov, Cilt 7, Elm Neşriyyatı, Bakı 2008, s. 268.

²¹ Eli Hesenov, *Müasir Beynelhalk Münasibetler ve Azerbaycanın Harici Siyaseti*, Azerbaycan Neşriyyatı, Bakı 2005, s. 331; Hebib Soltanova, Cabir Memmedov, *Yahın ve Orta Şerg Ölkelerinin İgtisadi ve Sosial Coğrafiyası*, “Bakı Üniversitesi” Neşriyyatı, Bakı 2008, s. 200.

²² Ali Gasanov, *Sovremennyye Mejdunarodnyye Otnoşeniya i Vneşnyaya Politika Azerbaydjana*, Zerdabi LTD MMC, Bakı 2013, s. 525-526.

²³ “Azerbaycan-İslam Konferansı Teşkilatı İlişkileri”, *“Heyder Eliyev İrsi” Beynelhalk Elektron Kitabhana*, <https://lib.aliyevheritage.org/tk/6958380.html>, (Erişim Tarihi: 27. 01. 2025).

²⁴ *Azerbaycan İslam Konfransı Teşkilatı Sıralarında*, Apostrof Neşriyyatı, Bakı 2008, s. 38-40.

²⁵ Gülnare Şireliyeva, “İslam Emekdaşlık Teşkilatının Fealiyyetinde Heyder Eliyevin Rolü”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Volume 10, Number 4, Year 2023, s. 1062; “Azerbaycan-Suriye Münasibetleri”, *Heyder Eliyev İrsi, Beynelhalk Elektron Kitabhana*, <https://lib.aliyev-heritage.org/az/8409348.html>, (Erişim Tarihi: 27. 01. 2025).

²⁶ *Azerbaycan Prezidenti*, Azerbaycan Neşriyyatı, Bakı 2004, s. 54; *Azerbaycan Respublikasının Tarihi (2003-2016)*, ed. Yagub Mahmudov, C. 2, Azerbaycan Tarihçileri İctimai Birliyi Yayınları, Bakı 2016, s. 33-34.

²⁷ “Elmar Memmedyarov İordaniya, Suriya ve Livana Gedecek”, 19. 03. 2007, *Apa. Az*, <https://apa.az/daxili-siyaset/-52426>, (Erişim Tarihi: 27. 01. 2025).

²⁸ “Suriya Dağlık Karabağ Münağişesinin Sülh Yolu ile Hell Olunmasını Destekleyir”, *Trend. Az*, <https://az.trend.az/azerbajjan/politics/909301.html>, (Erişim Tarihi: 27. 01. 2025).

²⁹ “On Fourth Committee’s Recommendation, General Assembly Adopts 26 Texts On Mines, Decolonization, Atomic Radiation, Israeli Practices, Among Other Topics”, *United Nations*, 17 December 2007, <https://press.un.org/en/2007/ga10677.doc.htm>, (Erişim Tarihi: 27. 01. 2025); Araz Aslanlı, Nazim Djafarov, “Siriyskiy Krizis i Gosudarstva Yujnogo Kavkaza”, *Central Asia And The Caucasus*, Russian Edition, Tom 23, Vypusk 1, 2020, s. 58.

AZERBAJYCAN-SURİYE İLİŞKİLERİ (1991-2025)

2008 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Suriye'ye büyükelçi ataması yaptı. Resmen göreve başlayan Mahir Aliyev, 17 Haziran 2008'de Suriye lideri Beşar Esat tarafından kabul edildi. Kabulü esnasında büyükelçi, güven mektubunu Suriye liderine takdim etti. Azerbaycan Büyükelçiliği'nin açılmasından memnuniyet duyduklarını ifade eden Beşar Esat, bunu iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimine katkı ve Suriye'nin siyasi hayatında önemli bir olay olarak gördüklerini kaydetti.³⁰ Büyükelçiliğin faaliyete başlamasıyla Azerbaycan-Suriye ilişkilerinde yepyeni bir sayfa açılmış oldu.

Ancak iki ülke arasındaki ilişkilerde olağanüstü gelişme 2009 yılında gerçekleşti. Bunda söz konusu dönemde Türkiye-Suriye ilişkilerinin pozitif seyrinin de çok önemli katkısı vardı. Dolayısıyla Türkiye'nin güney komşusuyla üst düzey ilişkilere imza attığı 2009 yılından itibaren Azerbaycan-Suriye ikili ilişkilerinde adeta "Altın Yıllar" dönemi yaşandı. Bu bağlamda karşılıklı "ziyaretler trafiği" ile Azerbaycan-Suriye ilişkileri yeni bir aşamaya geçti. Karşılıklı ziyaretlerin ilk etabında Azerbaycan Dışişleri Bakanı Elmar Memmedyarov, 23-25 Mayıs 2009 tarihlerinde Şam'a giderek Suriyeli üst düzey yetkililerle görüştü. Bu ziyaretin ardından Suriye Dışişleri Bakanı Valid el-Muallim 2-3 Haziran tarihlerinde Bakü'de ağırlandı.³¹ Azerbaycan cumhurbaşkanı tarafından da kabul edilen Suriyeli bakan, ikili ilişkilerin gelişiminden memnuniyet duyduklarını ifade ederken karşılıklı üst düzey ziyaretlerle ülkeler arasındaki ilişkiler yeni bir aşamaya geçti.

Suriye Dışişleri Bakanının ziyaretinin ardından 8 Temmuz 2009'da Suriye Cumhurbaşkanı Beşar Esat, Azerbaycan'a iki günlük resmî bir ziyaret gerçekleştirdi.³² Bakü'nün Gülistan Sarayı'nda, konuk lider ve heyeti için protokol çerçevesinde resmî bir yemek programı tertiplendi. Yemek programı esnasında konuşan her iki cumhurbaşkanı, ülkeler arasında gelişen ilişkilerden memnun olduklarını ifade ettiler. Beşar Esat konuşmasında Karabağ Sorununa diyalog yoluyla çözüm bulunmasını arzuladıklarını, hatta hem Ermenistan hem de Azerbaycan ile iyi ilişkiler içinde olmalarından dolayı ihtilafların giderilmesine kendilerinin de katkı sunmaya hazır olduğunu belirtti.³³ Esat ayrıca iki ülke arasında doğrudan uçuşların başlaması gerektiğini önererek Bakü-Şam arası uçak seyahatinin en kısa sürede gerçekleşeceğine inandığını ifade etti.³⁴ Suriye liderinin ziyaret çerçevesinde Azerbaycan ile Suriye arasında müşterek komisyonlar tesis edildi, ayrıca ticaret, ekonomi, sanayi, enerji, kültür, turizm ve diğer alanları kapsayan 19 anlaşma imzalandı.³⁵ Diğer yandan düzenlenen Azerbaycan-Suriye İş Forumu'na 120 Azerbaycanlı, 70 Suriyeli iş adamı katılarak çeşitli projeler üzerinde fikir alışverişinde bulundular.

Azerbaycan-Suriye ikili ilişkilerinde önemli bir konu da Azerbaycan doğalgazının Suriye'ye nakli meselesi idi. Kuşkusuz Azerbaycan, Hazar Denizi'nde yeni keşfedilen kaynaklardan çıkarılan doğalgazın sadece batılı ülkelere değil aynı zamanda Ortadoğu coğrafyasına da ulaştırılmasıyla ilgileniyordu. Dolayısıyla Suriye ile ikili ilişkilerde doğalgaz konusu da konuşulan meseleler arasındaydı. Meselenin geçmişi 2007 yılına kadar uzanmaktaydı. 2007'de Suriye, 1 milyar metreküp Azerbaycan doğalgazını almaya hazır olduğunu açıklamıştı.³⁶ Buna rağmen o dönemde Türkiye'den geçecek ve nakli sağlayacak bir hat olmadığından Suriye'nin önerisi gerçekleşmemişti. Beşar Esat, Bakü'ye gerçekleştirdiği ziyaret esnasında konuyu Azerbaycan cumhurbaşkanıyla görüştü ve taraflar arasında mutabakata varıldı.³⁷ Geriye sadece Türkiye ile Suriye arasında nakli sağlayacak boru hattının inşası kalıyordu. Ağustos 2009'da Türkiye ile Suriye arasında bir doğalgaz boru hattının inşasına ilişkin protokol imzalandı. Böylece Azerbaycan doğalgazının Suriye'ye nakli konusunda beklentiler arttı.³⁸

Beşar Esat'ın ziyaretinden sonra Azerbaycan-Suriye ilişkileri gelişmeye devam etti. Bu bağlamda 29 Haziran 2010'da Bakü'de, Azerbaycan-Suriye Hükümetler Arası Komisyon toplantısı düzenlendi. Toplantıda bulunan Suriye Petrol Bakanı Süfyan el Allao 2011 yılı ortalarından itibaren Azerbaycan doğalgazını almayı planladıklarını

³⁰ "Azerbaycan Sefiri Etimadnamesini Suriya Prezidentine Tegdim Etmişdir", *Azerbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi*, https://azertag.az/xeber/azerbaycan_sefiri_etimadnamesini_suriya_prezidentine_tegdim_etmisdir-411548, (Erişim Tarihi: 27. 01. 2025).

³¹ "Azerbaycan Respublikası ile Suriya Ereb Respublikası Arasında İkitereflü Münasibetler", *Azerbaycan Respublikası Harici İşler Nazirliyi*, <https://mfa.gov.az/az/category/asiya-ve-okeaniya/suriya>, (Erişim Tarihi: 27. 01. 2025).

³² "Suriya Ereb Respublikasının Prezidenti Beşar el Esedin Azerbaycana Resmî Seferi", *Azerbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi*, https://azertag.az/xeber/suriya_ereb_respublikasinin_prezidenti_bessar_el_esedin_azerbaycana_resmi_seferi_resmi_qarsilanma_merasimi-446338, (Erişim Tarihi: 28. 01. 2025)

³³ "Suriya Ereb Respublikasının Prezidenti Beşar el Esedin Azerbaycana Resmî Seferi: Ali Gonağın Şerefine", *Azerbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi*, https://azertag.az/xeber/suriya_ereb_respublikasinin_prezidenti_bessar_el_esedin_azerbaycana_resmi_seferi_ali_qonagin_serefine-446625, (Erişim Tarihi: 28. 01. 2025)

³⁴ "Sefir Mahir Eliyev: Ankara ve Demeşg Arasında Gaz Tranzitine Dair İmzalanmış Saziş Azerbaycan Gazının Suriyaya Negli Üçün Elverişli Zemin Yaradıb", 24 Fevral 2010, *Apa. Az.*, <https://apa.az/xarici-siyaset/-178844>, (Erişim Tarihi: 28. 01. 2025).

³⁵ "Azerbaycan Respublikası ile Suriya Ereb Respublikası Arasında İkitereflü Münasibetler", *Azerbaycan Respublikası Harici İşler Nazirliyi*, <https://mfa.gov.az/az/category/asiya-ve-okeaniya/suriya>, (Erişim Tarihi: 28. 01. 2025).

³⁶ "Sefir Mahir Eliyev: Ankara ve Demeşg Arasında Gaz Tranzitine Dair İmzalanmış Saziş Azerbaycan Gazının Suriyaya Negli Üçün Elverişli Zemin Yaradıb", 24 Fevral 2010, *Apa. Az.*, <https://apa.az/xarici-siyaset/-178844>, (Erişim Tarihi: 28. 01. 2025).

³⁷ "Azerbaydjan i Suriya Namerenı Zaklyuçit Dolgosroçniye Soglaşeniye Po Postavkam Gaza", *Azerbaydjanskoye Gosudarstvennoye İnformatsionnoye Agenstvo*, 04. 03. 2010, https://azertag.az/ru/xeber/AZERBAJDZHAN_I_SIRIYA_NAMERENY_ZAKLYUCHIT_DOLGOSROCHNOE_SOGLASHENIE_PO_PO_STAVKAM_GAZA-719471, (Erişim Tarihi: 28. 01. 2025).

³⁸ "Türkiye ve Suriye Doğalgaz Hattı Anlaşması İmzalandı", *Türkiye Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi*, 24 Aralık 2009, <https://www.invest.gov.tr/tr/news/news-from-turkey/sayfalar/2408200919591.aspx>, (Erişim Tarihi: 28. 01. 2025).

açıkladı.³⁹ Bakanın ziyaretinden sonra gerekli görüşmeler yapıldı ve o yılın Kasım ayında iki ülke arasında doğalgaz satın alma işleminin teknik detaylarına dair nihai bir anlaşma imzalandı.⁴⁰ Böylece en geç 2011 yılı sonuna kadar doğalgaz naklinin başlanması hususunda mutabakat sağlanmış oldu.

İki ülke arasındaki karşılıklı üst düzey ziyaretler, Azerbaycan-Suriye ilişkilerini yeni bir aşamaya yükseltmeye yetmişti. Bunun yanı sıra ilişkileri daha da ilerletmek üzere 12 Nisan 2011 tarihinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in Suriye'ye resmî bir ziyaret gerçekleştirmesi planlanmıştı.⁴¹ Lakin ziyaret tarihinden yaklaşık iki ay önce, Şubat 2011'de Suriye'de meydana gelen olaylar ülkede siyasi durumu değiştirdi. Suriye önce iç karışıklığa, ardından da hükümet ile muhalifler arasındaki çatışmalara sürüklendi. Hal böyle olunca Azerbaycan-Suriye ikili ilişkileri de etkilendi. Suriye'deki karışıklıklar iki ülke arasındaki planları alt üst etti. Haliyle ilişkilerde önce soğuma, sonrasında da duraklama ve askıya alınma süreci yaşandı.

3. Suriye'deki İç Savaş Döneminde Azerbaycan-Suriye İlişkilerinin Kesilmesi

2010 yılında Tunus'ta başlayan halk ayaklanması, ilerleyen dönemde "Arap Baharı" diye adlandırılacak yeni bir sürecin başlangıcı oldu. Tunus'un ardından Libya ve Mısır'da da benzer ayaklanmalar meydana geldi, iktidarlar devrildi. "Arap Baharı"nın domino etkisi, 2011 yılı başlarında Suriye'ye ulaştı. Dahası bu etki, Suriye'nin iç sorunlarıyla da birleşince ülkenin farklı şehirlerinde halk gösterileri başladı. Sonuçta gösteriler çatışmalara dönüştü ve Suriye uzun yıllarca süren, binlerce kişinin ölümüne neden olan bir iç savaşa sürüklendi.⁴²

Suriye'de meydana gelen olayların başından itibaren Türkiye, Esat rejimine şiddeti durdurması yönünde çağrılar yaptı, fakat herhangi bir sonuç alamadı. Haliyle ilerleyen süreçte Türkiye ile Suriye arasında ilişkiler soğumaya başladı. Diğer yandan Türkiye'nin aksine olayların başında Arap dünyasının suskunluğu Esat'ı daha fazla cesaretlendiren bir davranış oldu. Buna rağmen Mart-Eylül 2011 arasında hükümet güçlerinin gösterileri acımasızca bastırmaya çalışması ve sivil ölümlerinin artması üzerine Arap Birliği 16 Ekim 2011'de Mısır'da toplanma kararı aldı. Toplantıda Esat rejimine bir an önce şiddeti ve ölümleri durdurması çağrısı yapıldı. Esat rejiminin muhalefet ile diyalog başlatacağına söz vermesine rağmen belirlenen sürede harekete geçmemesi üzerine 12 Kasım 2011'de Suriye'nin Arap Birliği üyeliği askıya alındı.⁴³

Suriye'de krizin başladığı ilk andan itibaren Azerbaycan kendisini doğrudan ilgilendirmeyen bir konuda acele etmemeye çalıştı, öncelikle Birleşmiş Milletler ile Arap Birliği'nin Suriye rejimine yönelik yaklaşımlarının netlik kazanmasını bekledi. Çatışan hiçbir tarafı desteklemeyen Azerbaycan, iç çatışmaların ve sivillerin ölmesinin bir an önce durmasından yana bir tutum benimsedi. Lakin çatışmalar durmadı, daha da ilerledi. Dolayısıyla Azerbaycan'ın Suriye politikasına uzunca bir süre sessizlik hâkim oldu. Bununla beraber Esat rejiminin halka yaklaşımını onaylamayan Bakü, 2012 yılı başlarında, Arap Birliği'nin Esat rejimiyle ilgili aldığı kararlara destek verdi. Arap Birliği'nin açıklaması, barıştan ve iç huzurdan yana olan Azerbaycan'ın politikasıyla uyuyordu.⁴⁴ Lakin Esat rejimi çağrılarını pek önemsemedi, dahası verdiği vaatlerini yerine getirmedi. Böyle bir durumda Azerbaycan'ın Suriye politikası, Birleşmiş Milletler, Türkiye ve Arap Birliği'nin yaklaşımlarıyla paralel bir hal almaya başladı.

Ekim 2011'de Azerbaycan, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2012-2013 yılları için geçici üyesi seçildi.⁴⁵ Bakü, üstlendiği görevin sorumluluğunu yerine getirerek özellikle Suriye'ye dış müdahalenin olmaması ve iç savaşın durması için çeşitli kanalları aracılığıyla beyanlarına devam etti.⁴⁶ Diğer yandan olayların Suriye'nin toprak bütünlüğüne tehdit oluşturması üzerine ülkenin bölünmemesi yönünde bir politika izledi. Bu arada Suriye politikasında Birleşmiş Milletler ve Türkiye ile aynı çizgide kalmayı sürdürdü, hatta rejimin yaptıklarından dolayı BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri olan Rusya ve Çin'in karşısında bile yer aldı. Nitekim 4 Şubat 2012 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sunulan, yabancı ülkelerin Suriye meselesine müdahalesine

³⁹ "Bakıda Azerbaycan Suriya Hökumetlerarası Komissiyasının Birinci İclası Keçirilir", 29 İyun 2010, *Apa. Az*, <https://apa.az/sahibkarliq/-191708>, (Erişim Tarihi: 28. 01. 2025).

⁴⁰ "Siriya Naçinayet İmport Azerbaydjanskogo Gaza", 6 Dekabr 2010, *Neft Kapital 30 Let*, <https://oilcapital.ru/news/2010-12-06/siriya-nachinaet-import-azerbaydzhanskogo-gaza-1057475>, (Erişim Tarihi: 28. 01. 2025).

⁴¹ Cavanşir Abbaslı, "10 İl Evvel Sefirimizi Suriyadan Niye Çıkardık-Sebepler", *Yeni Musavat Gazetesi*, 11. 12. 2024, https://musavat.com/news/10-il-evvel-sefirimizi-suriyadan-niye-cixardiq-sebepler_1126958.html?d=3, (Erişim Tarihi: 29. 01. 2025)

⁴² Philip Loft, Esme Kirk-Wade, "The Syrian Civil War: Timeline, Uk Aid and Statistics", *Commons Library Reseurch Briefing*, 19 December 2024, Number 9381, s. 6. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9381/CBP-9381.pdf>, (Erişim Tarihi: 29. 01. 2025); Robert S. Ford, *The Syrian Civil War: A New Stage, But Is It The Final One?*, April 2019, Policy Paper 2019-8, s. 4. https://www.mei.edu/sites/default/files/2019-04/Ford_The_Syrian_Civil_War.pdf, (Erişim Tarihi: 29. 01. 2025).

⁴³ Müjge Küçükkeleş, "Arap Birliği'nin Suriye Politikası", *Seta Analiz*, Sayı 51, Mart 2012, s. 6-8. https://file.setav.org/Files/Pdf/20121122111445_seta-arap_birliginin_suriye_politikasi.pdf, (Erişim Tarihi: 29. 01. 2025).

⁴⁴ "Bakı da Suriya Meselesinde Ereb Ligasını Destekledi", *Azadlıq Radiosu*, 31. 01. 2012, <https://www.azadliq.org/a/24468494.html>, (Erişim Tarihi: 29. 01. 2025); "Resmî Bakı Beşer Esede Garşı", *Yeni Musavat*, 01. 02. 2012, https://musavat.com/news/resmi-baki-beser-esede-garsi_117039.html?d=2, (Erişim Tarihi: 29. 01. 2025).

⁴⁵ Musa Gasımlı, *Azerbaycan Respublikasının Tarihi (1991-2021)*, Cilt 2, Bakı Dövlət Universiteti Neşriyyatı, Bakı 2021, s. 496.

⁴⁶ "Gafgaz Müselmanları İdaresi Suriyaya Gözlenilen Herbi Müdahile ile Bağlı Narahatlığını İfade Eden Beyanat Yayımsdır", *Azerbaycan Gazetesi*, 4 Eylül 2013, s. 6.

ilişkin tasarıya, Rusya ve Çin veto hakkını kullanmış olmasına rağmen, Azerbaycan diğer bazı ülkelerle birlikte tasarı lehinde oy kullanmıştır.⁴⁷

2012 yılında Suriye’de olaylar daha da büyüdü. Olayların Suriye başkentine sızrama ihtimalleri üzerine Azerbaycan, Şam’da bulunan vatandaşlarının can güvenliği gereği somut adımlar atmaya yöneldi. Bu bağlamda öncelikli olarak Azerbaycan’ın Şam’daki büyükelçiliği kapatıldı. 7 Ağustos 2012’de büyükelçilikte görev yapan bütün personel, Şam’dan ayrıldı.⁴⁸ Suriye rejiminin ülkenin başkentinde bile güvenliği sağlamaktan yoksun olması Azerbaycan büyükelçiliğinin kapatılmasında önemli rol oynadı. Büyükelçilik binasının kapatılması Azerbaycan-Suriye ilişkilerinde ilk duraklama dönemi başladı.

2013 yılı başlarında rejimin kimyasal silah kullanımına ilişkin iddialar gündeme geldiğinde⁴⁹ Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı bir kınama mesajıyla Birleşmiş Milletler temsilcilerinin meseleyi araştırarak olmasından memnuniyet duyduğunu ifade etti. Başından beri savaşı tarafların şiddet kullanmamasını ve sivil halka yönelik baskıların durdurulmasını talep eden Azerbaycan, Güvenlik Konseyi’nin geçici üyesi olarak BM’nin Suriye ile ilgili her türlü girişimine katkı sunmaya hazır olduğunu duyurdu.⁵⁰ Dolayısıyla Bakü, dış politikasının ruhuna uygun bir şekilde davranarak Suriye’de barışın tesis edilmesi ve sorunun uluslararası hukuk çerçevesinde çözülmesi noktasında uluslararası girişimlere destek olmayı sürdürdü.

Bu arada 2013 yılından itibaren Ermenistan işgali altında bulunan Azerbaycan topraklarına Suriye Ermenilerinin yerleştirilmeye başlanması Azerbaycan’ı rahatsız etti. Aslında iç savaş nedeniyle Suriye göç verdiğinde ülkede yaşayan Ermenilerin nereye gidebilecekleri meselesi ortaya çıkmıştı. O sırada dönemin Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan, Suriye Ermenilerini kabul etmeye hazır olduğunu beyan edince Azerbaycan buna karşı çıktı. Nitekim Suriye Ermenilerinin bir kısmının gizli bir şekilde işgal altındaki Azerbaycan topraklarına yerleştirilmeye başlandığına dair elinde istihbarat bilgileri vardı. Azerbaycan konuyu BM nezdinde gündeme getirmek amacıyla genel sekretere bir mektupla ilettili.⁵¹ Bakü’nün BM nezdindeki hamlesi karşısında Ermenistan önce inkarcı bir tutum sergiledi, fakat daha sonra Suriye’den ülkeye 20 binden fazla Ermeni göçmenin getirilerek yerleştirildiğini itiraf etmek zorunda kaldı.⁵²

Suriye’deki iç çatışmalarda en önemli dönüm noktası Rusya’nın bölgeye müdahalesi oldu. Suriye’deki olaylar başından beri Rusya’yı yakından ilgilendirmekteydi. Suriye, çok eskiden beri Rusya’nın Ortadoğu coğrafyasındaki ekonomik, politik ve askeri müttefiki idi.⁵³ İki taraf arasında 1970’lerden itibaren devam eden yakın ilişkiler vardı ve SSCB, Suriye’nin liman şehri Tartus’ta askeri bir üsse sahip olmuştu.⁵⁴ SSCB dağıldıktan sonra da Suriye, Rusya’nın hem bölgedeki müttefiki hem de silah sanayisindeki ticari partneri olarak kalmaktaydı.

Rusya, Suriye’de sorunun başladığı ilk anlardan itibaren eski müttefiki Esat ailesinin yanında durarak onun haklarını savundu. Ancak Suriye muhalefetinin Esat rejimini giderek daha fazla sıkıştırması Moskova’yı tedirgin etti. Bunun üzerine Kremlin, 30 Eylül 2015’te Suriye devlet başkanı Beşar Esat’ın daveti üzerine İŞİD ile mücadele etmek amacıyla ordusunu Suriye’ye gönderdi. Rus askeri uçaklarının Suriye’de düzenlediği operasyonlar, SSCB’nin dağılmasından sonra Rusya’nın sınırları dışında yaptığı ilk hava operasyonu olarak tarih kayıtlarına geçti.⁵⁵

Rusya’nın Suriye’deki olaylara müdahil olması üzerine Güney Kafkasya’daki önemli müttefiki olan Ermenistan yönetimi de Esat rejimine destek vermeye başladı. Bu bağlamda Ermenistan, Ekim 2016’dan itibaren Rusya’nın lojistik desteğiyle Şam yönetiminin egemenlik sahasındaki bölgeye insanı yardımlar gönderdi. Şubat 2019 tarihinde ise Ermeni doktorlar, mayın temizleyiciler ve güvenlik görevlilerinden ibaret bir ekip Suriye’de çalışmaya başladı. Haliyle Ermenistan, Esat rejimini destekleyen Rusya ve İran bloğuna katıldı.⁵⁶ Bunun üzerine Azerbaycan, Esat yönetimiyle doğrudan temasları sona erdirmeye karar verdi. Bakü özellikle topraklarını işgal

⁴⁷ Araz Aslanlı, Nazim Djafarov, *agm*, s. 58.

⁴⁸ “Sotrudniki Posolstva Azerbaydjana i Posol Pokinuli Siriyu”, *Azerbaydjanskoye Gosudarstvennoye İnforsionnoye Ajenstvo*, 07. 08. 2012, https://azertag.az/ru/xeber/sotrudniki_posolstva_azerbaidzhana_i_posol_pokinuli_siriyu-246523, (Erişim Tarihi: 29. 01. 2025).

⁴⁹ “Rejimin Suriye’de Kimyasal Silah Kullandığı Şüphesi Hk.”, No.79, 21 Mart 2013, *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*, https://www.mfa.gov.tr/no_-79_-21-mart-2013_-rejimin-suriye_de-kimyasal-silah-kullandigi-hk_.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 29. 01. 2025).

⁵⁰ “Resmi Bakı Suriya Hadiselerini Pisleđi”, 17. 09. 2013, *Modern. Az*, <https://modern.az/tehsil/44645/resmi-baki-suriya-hadiselerini-pisleği/>, (Erişim Tarihi: 29. 01. 2025).

⁵¹ “Azerbaycanın BMT’deki Daimi Nümayendesi Azerbaycanın İşgal Edilmiş Erazilerinde Suriya Ermenilerinin Meskunlaşdırılması ile Elagedar Gurumun Baş Katibine Mektub Göndermiştir”, *Azerbaycan Gazetesi*, 16 Fevral 2013, s. 5.

⁵² Ramin Sadıgov, “İşgal Altındaki Topraklara Düşen Kıvılcım”, *Karar Gazetesi*, 1 Haziran 2018, s. 11.

⁵³ Vadim Kuzmin, Nikolas Sokolov, “Priçim Siriyaskogo Krizisa i Ego Razvitiye v 2011-2015 GG.”, *Uralskiy Federalnyy Universitet, Uralskiy Vostokovedeniye*, Vıpusk N:7, 2018, s. 145.

⁵⁴ Aron Lund, “From Cold War to Civil War: 75 Years of Russian-Syrian Relations”, *The Swedish İntitute of İnternational Affairs*, 2019 (7), s. 7.

⁵⁵ Ramin Sadık, *Kısa Rusya Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2023, s. 255.

⁵⁶ Aida Petrosyan, “Armyano-Siriyskiye Otnoşeniye: İstoriçeskiy Opıt i Sovremennoye Sostoyaniye”, *Rossiya i Mir: Nauçnyy Dialog*, Vıpusk 3, 2024, s. 168.; “Armeniya Vernıy Drug Siriyskogo Naroda i Gosudarstva- Al Asfari”, *Sputnik Armenia*, 11. 11. 2020, <https://am.sputniknews.ru/20201111/Armeniya-vypolnyaet-v-Sirii-pochetnyu-missiyu--Al-Asfari-25290834.html>, (Erişim Tarihi: 31. 01. 2025).

altında tutan Ermenistan ile aynı siyasi çizgide yer almak istemedi. Oysa Rusya, Azerbaycan'ı da yanlarında görme taraftarıydı. Bu durum, 2018'de düzenlenen Bağımsız Devletler Topluluğu Savunma Bakanları toplantısında doğrudan Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu tarafından dile getirilmişti. Şoygu konuşmasında BDT üye ülkeleri Suriye'de hayatın olağan akışının sağlanması konusunda iş birliğine davet etmişti.⁵⁷ Dolayısıyla Azerbaycan da davet edilen ülkeler arasındaydı. Fakat Rusya Savunma Bakanının bu davetine Ermenistan dışında hiçbir BDT üyesi karşılık vermedi. Azerbaycan'ın karşılık vermesi zaten mümkün değildi. O yüzden Bakü, Esat rejiminin yaptıklarına itiraz eden Birleşmiş Milletler, Arap Birliği ve Türkiye ile aynı safta yer aldı.

Rusya'nın ve ardından Ermenistan'ın Suriye'de Esat rejimini desteklemesinden sonra Azerbaycan-Suriye ilişkileri dondu, Bakü ile Şam yönetimi arasındaki resmî temaslar koptu. Ancak rejimle arasına mesafe koyan Azerbaycan, hem Birleşmiş Milletlerin 18 Aralık 2015 tarihinde Suriye'nin geleceğine ilişkin kabul ettiği 2254 sayılı çözüm kararına destek verdi⁵⁸, hem de BM riyasetinde Suriyeli mülteciler için düzenlenen uluslararası donör toplantılarına katılarak yardımlar sağlamak konusunda aktif bir rol oynadı.⁵⁹ Bu bağlamda, Nisan 2015'te Kuveyt'te düzenlenen Üçüncü Uluslararası Donörler Konferansı'na katılan Azerbaycan, Aralık 2015'te Ürdün'e sığınmış 400 Suriyeli aileye ilk insani yardımları gönderdi. Şubat 2016'da Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Londra'da düzenlenen "Suriye'ye ve Bölgeye Destek" konferansında yaptığı konuşmada Suriye'de bir an önce barışın sağlanması gerektiğini belirtti ve ülke olarak iç savaş sebebinden mağdur duruma düşmüş insanlara yardım etmeyi sürdüreceklerini vurguladı.⁶⁰ Böylece Azerbaycan, 2015'ten sonraki süreçte daha ziyade rejim tarafından mağduriyete uğramış insanlara yardım konusunda uluslararası seferberliğe gereken destekleri sağladı.

Azerbaycan aynı zamanda 2015'ten sonraki dönemde de Suriye politikasında Türkiye'nin yanında yer almaya devam etti. Nitekim Türkiye'nin terör unsurlarına karşı gerek 2016'da başlattığı Fırat Kalkanı, gerek 2018'de icra edilen Zeytin Dalı Harekâtı,⁶¹ gerekse de 2019'da düzenlenen Barış Pınarı Operasyonu esnasında Türkiye'nin teröre karşı mücadelesinde haklı olduğunu belirterek desteğini açıkladı⁶² Kuşkusuz işgal altındaki Azerbaycan topraklarının kurtarılmasını dış politikasının önemli bir çizgisi olarak belirlemiş Türkiye'ye, Bakü'nün bu desteği Ankara'da memnuniyetle karşılandı. Bu aynı zamanda iki kardeş devletin, karşılıklı olarak güvenlik ve dış tehdit konularında ortak hassasiyete sahip olduklarının somut bir göstergesiydi.

4. Esat Rejiminin Devrilmesi: Azerbaycan-Suriye İlişkilerinde Yeni Dönem ve Beklentiler

Şubat 2011'de başlayan ve bir iç savaşa dönüşerek ülke bütünlüğüne tehdit oluşturan Suriye'deki karışıklık, 8 Aralık 2024 tarihinde Beşar Esat'ın Moskova'ya kaçmasıyla sona erdi. Böylece 24 yıllık rejim, 50 yıllık aile hanedanlığı ve 61 yıllık Baas Partisi diktatörlüğü tarihe karıştı.⁶³ Bu durum tahminlerin aksine rejimin ne kadar zayıf olduğunun bir göstergesiydi. Diğer yandan Suriye muhalefetine rejim güçlerine karşı operasyonlarına rejimin destekçileri olan Rusya ve İran müdahale edemedi. Tabii Rusya da Ukrayna'da devam eden savaştan dolayı Suriye olaylarına pek karışmadı. İran ise Esat rejimini korumakta yetersiz kaldı. Sonuçta muhalefet Suriye'de önemli bir devrim gerçekleştirdi. Esat kaçtıktan sonra muhaliflerden, Heyet Tahrir Şam'ın lideri Ahmed eş-Şera (Muhammed el Culani) Şam'da yeni yönetimin başına geçti.⁶⁴

Türkiye, Suriye'deki kriz boyunca hep muhalefetin yanında yer alarak devrimin başarıya ulaşmasında etkin bir rol oynamıştı. Kuşkusuz rejimin yıkılmasından sonra da hem yeni Suriye'nin inşasında hem demokratik bir hükümetin şekillenmesinde, hem de ülkenin küresel politikaya entegrasyonunda Türkiye'nin tecrübeleri önem arz

⁵⁷ Nidjat Gadjiyev, "Zaçem Şoygu Priğlaşayet Azerbaydjan v Sırıyu", *Zerkalo*, 09. 06. 2018, <https://zerkalo.az/zachem-shoigu-priğlashayet-azerbaydjan-v-sırıyu/>, (Erişim Tarihi: 31. 01. 2025); "Glava Minooboronı Rossiy Prızval Stranı SNG Podklyuçitsya k Vosstonovleniyu Sırıy", 06. 06. 2018, *Report. Az*, <https://report.az/ru/v-regione/glava-minoboronı-rossiy-prızval-strany-sng-podklyuchit-sya-k-vosstanovleniyu-sırıy/>, (Erişim Tarihi: 31. 01. 2025).

⁵⁸ "Resolution 2254 (2015)/Adopted by The Security Council at its 7588'th Meeting, 18 December 2015, *United Nations Digital Library*, 18. 12. 2015, <https://digitallibrary.un.org/record/814715?v=pdf#files>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025).

⁵⁹ Cavid Veliyev, "Azerbaycan ve Türkiyenin Suriya Siyasetinde Koordinasyonu", *Beynelhalk Münasibetlerin Tehlil Merkezi*, 23. 12. 2024, <https://aircenter.az/az/single/azerbaycan-ve-turkiyenin-suriya-siyasetinde-koordinasyonu-1597>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025).

⁶⁰ "El Kuveyt Şehrinde Suriya Üzre Üçüncü Beynelhalk Hümanitar Donörler Konfransı Keçirilip", *Azerbaycan Gazetesi*, 1 April 2015, s. 2; "Azerbaycan Respublikası Terefinden İordaniya'da Suriyalı Gaçğınlara Hümanitar Yardımın Verilmesine Başlanılıb", *Azerbaycan Gazetesi*, 10 Dekabr 2015, s. 7; "Azerbaycan Prezidenti İlham Eliyev Londonda "Suriyaya ve Regiona Destek" Konfransında İştirak Edib", *Azerbaycan Gazetesi*, 5 Fevral 2016, s. 1.

⁶¹ Ruslan Rehimov, "Azerbaycan'dan Zeytin Dalı Harekâtına Destek", *Anadolu Ajansı*, 21. 01. 2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycandan-zeytin-dali-harekatina-destek/1037563>, (Erişim Tarihi: 31. 01. 2025).

⁶² "Azerbaycan Barış Pınarı Harekati'na Destek", *Anadolu Ajansı*, 11. 10. 2019, <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/azerbaycandan-baris-pinari-harekatina-destek/1610167>, (Erişim Tarihi: 31. 01. 2025).

⁶³ Talha Köse, "Suriye'de Yeni Dönem ve Türkiye'nin Rolü", 10. 12. 2024, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/suriyede-yeni-donem-ve-turkiyenin-rolu/3419885>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025); "Esad'ın Düşüşü Suriye'deki 50 Yıllık Hanedan Yönetiminin Sonunu Getirdi", 08. 12. 2024, *Euronews Türkçe*, <https://tr.euronews.com/2024/12/08/esadin-dusus-suriyedeki-50-yillik-hanedan-yonetiminin-sonunu-getirdi>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025);

⁶⁴ Paul Loft, Claire Mills, Syria After Assad: Consequences And Next Steps in 2024/25", *House Of Commons Library*, 19 December 2024, No: 10161, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-10161/CBP-10161.pdf>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025); Murat Yeşiltaş, "Yeni Suriye: İmkanlar ve Kısıtlar", 12. 12. 2024, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yeni-suriye-imkanlar-ve-kisiltlar/3422465>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025).

AZERBAYCAN-SURİYE İLİŞKİLERİ (1991-2025)

etmekteydi. Tabii Suriye'nin yeni döneminde Azerbaycan'ın yaklaşımı da merak konusuydu. Bakü'den gelecek açıklamalar, Azerbaycan-Suriye ilişkilerinin geleceğini şekillendirecekti.

Bakü'nün tavrı, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in 10 Aralık 2024'te Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı telefonla aramasıyla belirginlik kazandı. Aliyev görüşmede Suriye'de oluşan yeni durumla ilgili memnuniyetini ifade etti.⁶⁵ Aynı gün Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı da bir açıklama yaparak Suriye'deki gelişmeleri olumlu bulduğunu vurguladı ve Azerbaycan olarak Suriye'nin toprak bütünlüğü ile egemenlik haklarını savunmayı sürdüreceklerini, Suriye halkının iradesine göre yeni bir ülke inşa edileceğine inandıklarını ifade etti.⁶⁶ Böylece Bakü'nün Suriye'deki yeni durumdan memnun olduğu, Türkiye ile uyumlu şekilde Suriye'nin inşası için gereken yardımlarda bulunacağı net bir biçimde anlaşılmış oldu.

Aralık ayı sonlarına doğru Azerbaycan, Türkiye ile istişare ederek bölgeye hem insani yardım ulaştırmaya hem de yeni Suriye hükümeti ile ilk görüşmeyi gerçekleştirmeye karar verdi. Bu bağlamda 30 Aralık 2024'te 10 tırдан oluşan ve 200 ton gıda malzemesi taşıyan bir Azerbaycan konvoyu Türkiye'ye doğru yola çıktı.⁶⁷ Tırlar 5 Ocak 2025 tarihinde Çobanbey Sınır Kapısı'ndan Suriye'ye giriş yaptı, yardımlar Türkiye'nin koordinasyonunda ihtiyaç sahiplerine dağıtıldı.⁶⁸ Diğer yandan yeni Suriye hükümetiyle görüşme yapmak üzere Azerbaycan Dışişleri Bakan Yardımcısı Yalçın Refiyev, Şam'a gitti ve Suriye'nin yeni Dışişleri Bakanı Esaad Hasan Şeybani ile bir araya geldi. Görüşmede iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin yeniden başlaması kararlaştırıldı. Dolayısıyla 12 yıl aradan sonra Azerbaycan büyükelçiliğinin yeniden açılmasına ilişkin planlar konuşuldu.⁶⁹ Böylece iki taraf arasındaki ilişkilerin yeniden başlaması üzerinde mutabakat sağlandı.

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, 7 Ocak 2025'te katıldığı bir televizyon programında Azerbaycan-Suriye ilişkilerinin geleceğiyle ilgili bazı ipuçları verdi. Cumhurbaşkanı, Suriye'de devlet inşası konusunda Türkiye'nin yanında yer almaya ve her türlü desteği sağlamaya hazır olduklarını söyledi.⁷⁰ Bu açıklamadan Azerbaycan'ın hem geçiş sürecinde hem de sonraki süreçte Suriye ile ilişkilerini geliştirmek istediği anlaşıldı. Haliyle Azerbaycan, Esat sonrası Suriye'de Türkiye ile birlikte çalışacağını bir kez daha en üst düzeyde teyit etmiş oldu.

Bundan sonra Azerbaycan, Suriye ile ilişkilerini Türkiye'nin desteği ile geliştirmeye devam edeceği öngörülebilir. Tabii bu konuda Türkiye'nin yanında olmak "bir millet iki devlet" anlayışıyla hareket eden her iki ülke açısından da önemli görülmektedir. Zaten bir süredir iki ülkenin dış politikada birlikte adımlar atması Azerbaycan'a faydalı olmakta, yeni kapılar açmaktadır. Nitekim geçtiğimiz aralık ayında Azerbaycan, Türkiye'nin desteği sayesinde D-8'e üye olmuştur.⁷¹

Toprakları işgal altında bulunduğu yıllarda sürekli ülkelerin uluslararası tanınmış sınırlarına ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiğini savunan Azerbaycan, Suriye'nin toprak bütünlüğü ve egemenlik haklarını da doğal olarak savunmaktadır. Bu bağlamda Suriye'nin kuzeyinde ülke bütünlüğüne tehdit oluşturan "terör koridoru"na karşı çıktığı gibi, Türkiye'nin o koridora karşı hassasiyetine de hak vermektedir. Diğer yandan tahrip olmuş Suriye şehirlerinin bir an önce yeniden inşası ve altyapı sorunlarının çözümü gerekmektedir. Azerbaycan bütün bu konularda katkı sunmak ve özellikle Suriye toplumunun yeni yönetime uyum sağlaması noktasında Türkiye ile hareket etmektedir. Bakü'nün bir diğer hassasiyeti de Suriye'deki Türkmen varlığıdır. Türkmen varlığının ve haklarının güvence altına alınması Türkiye kadar Azerbaycan açısından da önemlidir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın önemli paydaşı olan Azerbaycan, Türk Dünyası'nı açıkça bir "aile" olarak görmektedir.⁷² Aile üyelerinin haklarının savunulması noktasında son dönemde Azerbaycan ciddi adımlar atmaktadır. Nitekim geçtiğimiz aylarda Irak Türkmenlerinin hakkını ciddiyetle müdafaa ederek Kerkük ile temasları arttıran Azerbaycan⁷³ böylece diğer ülkelerde yaşayan Türklerle de yakın temasta bulunacağını sinyali vermiştir.

⁶⁵ "İlham Aliyev Recep Tayyip Erdoğan'a Zeng Edib", *Azerbaycan Gazetesi*, 11 Aralık 2024, s. 1; "Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev Görüşmesine İlişkin Açıklama", 10. 12. 2024, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı*, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-azerbaycan-cumhurbaskani-aliyev-ile-gorustu-10-12-24>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025).

⁶⁶ "Azerbaycan Respublikası Harici İşler Nazirliğinin Suriyada Son Veziyet Barede Beyanatu", *Azerbaycan Harici İşler Nazirliği*, No: 492/24, 10. 12. 2024, <https://www.mfa.gov.az/az/news/no49224>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025).

⁶⁷ "Azerbaycan Suriye'ye 200 ton Gıda Yardımı Gönderdi", *Anadolu Ajansı*, 30. 12. 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-suriyeye-200-ton-gida-yardimi-gonderdi/3437645>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025).

⁶⁸ "Azerbaycan'dan Suriye'ye İnsani Yardım: 10 Tırlık Yardım Malzemesi Suriye'ye Ulaştı", *Haber Global*, 05. 01. 2025, <https://haberglobal.com.tr/dunya/azerbaycandan-suriyeye-insani-yardim-10-tirlik-yardim-malzemesi-suriyeye-ulasti-409911>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025).

⁶⁹ "Azerbaycan Dışişleri Heyeti Şam'da: 'Suriye'nin Yeniden İnşasına Destek Vereceğiz'", *Yeni Şafak*, 30. 12. 2024, <https://www.yenisafak.com/dunya/azerbaycan-disisleri-heyeti-samda-suriyenin-yeniden-insasina-destek-verecegiz-4666426>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025).

⁷⁰ "Azerbaycan Prezidenti İlham Aliyev Yerli Televiziya Kanallarına Müsahibe Verib", *Azerbaycan Gazetesi*, 8 Yanvar 2025, s. 5.

⁷¹ "Azerbaycan D-8'e Üye Oldu", 19. 12. 2024, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-d-8e-uye-oldu/3429020>, (Erişim Tarihi: 03. 02. 2025).

⁷² "Tarihin En Güdretli Azerbaycanı Yeni Dövre Gedem Goydu: Galib Prezident, Müzeffer Ali Baş Komandan İlham Aliyev And İçdi", *Azerbaycan Gazetesi*, 15 Fevral 2024, s. 5.

⁷³ "Irak Türkleri-Azerbaycan İlişkilerinde Yeni Ufuklar", *Kerkük Gazetesi*, 31. 05. 2024, <https://kerkukgazetesi.com/irak-turkleri-azerbaycan-iliskilerinde-yeni-ufuklar/>, (Erişim Tarihi: 02. 02. 2025).

Dolayısıyla Bakü'nün yeni dönemde Suriye Türkmenlerinin yanında daha çok durmak isteyeceği öngörülebilir ki bu aynı zamanda Esat rejimi döneminde Suriye'deki Ermenilere sahip çıkan Ermenistan'a da verilmiş bir yanıt niteliği anlamına gelmektedir.

Azerbaycan yeni Suriye yönetimiyle bir an önce ilişkileri geliştirmek ve Şam'daki büyükelçiliği faaliyete geçirmeyi planlamaktadır. Bu yönde Bakü'den güçlü sinyaller de gelmeye devam etmektedir, nitekim yakın dönemde Azerbaycan-Suriye Parlamentolar Arası İşçi Grubu'nun aktif hale getirileceğine ilişkin haberler basına yansımıştır.⁷⁴ Diğer yandan Azerbaycan'ın, eski rejim döneminde gerçekleşmeyen Suriye'ye doğalgaz arzını yeni yönetimle görüşmesi ve Türkiye'nin aracılığıyla Suriye'ye doğalgaz sevkini gerçekleştirmesi ihtimali kuvvetle muhtemeldir.

SONUÇ

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan, Ortadoğu'nun diğer devletleriyle olduğu gibi Suriye ile de ikili diplomatik ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. İlk yıllarda Ermenistan'ın Azerbaycan'a yönelik işgalci tutumu devam ettiği için Suriye ile ilişkiler İslam İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde gelişmiş, fakat 1992 yılından itibaren iki ülke ilişkilerinde soğumalar görülmüştür. Özellikle Suriye'deki Ermeni diasporasının Azerbaycan'ın işgal edilmiş topraklarında farklı terör gruplarını yerleştirmesi ülkeler arasında bazı gerilimlere yol açmıştır. Azerbaycan en azından Suriye hükümetinin duruma engel olmasını beklemiştir. Bu bağlamda Mayıs 1994'te Ermenistan ile Azerbaycan arasında ateşkes anlaşması imzalanıncaya kadar Azerbaycan-Suriye ilişkilerinde herhangi bir olumlu gidişat görülmemiştir. 1997 yılına gelindiğinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile Suriye Cumhurbaşkanı Hafız Esat'ın Tahran'da görüşmesinden sonra ilişkilerde kısmi iyileşmeler başlamış, Azerbaycan Şam'da büyükelçilik kurmaya karar verdiği gibi Dışişleri Bakanı da ilk kez resmî temaslar için Suriye'ye gitmiştir. Böylece Haydar Aliyev'in cumhurbaşkanlığı döneminde Suriye ile ilişkiler genelde iki ülkenin birbirlerini daha yakından tanıması mahiyeti taşımıştır.

Haydar Aliyev'den sonra cumhurbaşkanı seçilen İlham Aliyev'in ilk döneminden itibaren Azerbaycan-Suriye ilişkilerinde ciddi gelişmeler görülmüştür. 2003-2011 yıllarını kapsayan ve iki ülke ilişkilerinin "Altın Yılları" olarak nitelenen bu dönemde, Azerbaycan'ın Suriye'de büyükelçiliği faaliyete başlamış, iki ülke arasında karşılıklı üst düzey ziyaretler ile diplomatik ilişkiler zirveye taşınmıştır. Temmuz 2009'da Suriye Cumhurbaşkanı Beşar Esat'ın Bakü'ye gerçekleştirdiği resmî ziyaret ilişkilerin en yüksek seviyesi olarak kayıtlara geçmiştir. Hatta Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in iade-i ziyaret için bir planı olsa da Suriye'de iç çatışmaların başlaması planın gerçekleşmesine engel teşkil etmiştir.

Şubat 2011'de Suriye'de başlayan gösterilerin iç çatışmaya dönüşmesi, ilişkilerde önce durgunluğa yol açmış, sonradan iki ülke arasında diplomatik ilişkiler tamamen kesilmiştir. Beşar Esat rejiminin halka yönelik baskıcı tavrı üzerine Azerbaycan, Türkiye'nin de bulunduğu küresel blokta yer almış, Şam yönetimine mesafeli davranmaya başlamıştır. Suriye'nin içinde bulunduğu durumun daha da karmaşık hal alması üzerine Bakü, 2012'de Şam ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve şehirdeki Azerbaycan temsilcilerini geri çekmiştir. 2015 yılından itibaren Rusya'nın Suriye'de etkin olması, Azerbaycan açısından yeni bir siyasi dengeler ortaya çıkarmıştır. Nitekim Suriye'de Rusya'nın yanında yer alan Ermenistan'ın aksine Azerbaycan Beşar Esat rejiminin karşısındaki uluslararası cephenin yanında yer almış, Birleşmiş Milletler, Arap Birliği ve Türkiye'nin pozisyonunu desteklemiştir.

Beşar Esat rejimi 2024 yılı sonlarında muhaliflerce başlatılan askeri operasyonlarla devrilme tehdidiyle karşılaşmış, 8 Aralık 2024'te Beşar Esat'ın Moskova'ya kaçmasıyla rejim sona ermiştir. Esat rejiminin devrilmesi Suriye'de yeni bir durum ortaya çıkartmış, Azerbaycan-Suriye ilişkileri açısından yeni bir fırsat penceresi açılmıştır. Eski rejimin yıkılmasını olumlu karşılayan Azerbaycan, Türkiye ile uyumlu olarak yeni Suriye'nin geleceğine katkıda bulunmak istediğini açıkça beyan etmiştir. Bu kapsamda Azerbaycan devrim sonrasında ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmak üzere Suriye'ye 200 ton insani gıda yardımında bulunmuştur. Bakü politik olarak da Suriye ilişkilerinde yeni bir sayfa açtığını göstermek için Dışişleri Bakan yardımcısını temaslarda bulunmak üzere Şam'a göndermiştir. Azerbaycan böylece Beşar Esat sonrasında Suriye politikasında Türkiye ile uyumlu adımlar atmaya başlamıştır. Bu noktada Suriye yeni yönetiminin ülke geneline tam şekilde egemen olması ve ülkenin toprak bütünlüğünün korunması Bakü'nün savunduğu öncelikli politika haline gelmiştir.

Bunun yanı sıra Azerbaycan, iç savaş nedeniyle altyapısı zarar görmüş Suriye şehirlerinin yeniden imarı ve kalkınmasına destek olmayı hedeflemektedir. Ayrıca, Suriye'deki Türkmenlerin haklarının korunması yönünde de çalışmalar yürütülmektedir. Azerbaycan, daha önce Irak Türkmenlerine ev sahipliği yaparak düzenlediği forumların ardından, yakın dönemde Suriye Türkmenlerini de ağırlamış ve onlarla kültürel ve ekonomik iş birliği

⁷⁴ "Azerbaycan-Suriya Parlamentler Arası İşçi Grubu Berpa Edile Biler", 13. 01. 2025, *Modern. Az*, <https://modern.az/parlament/502709/azerbaycan-suriya-parlamentlerarası-ishchi-grupu-berpa-edile-biler/>, (Erişim Tarihi: 04. 02. 2025).

imkânlarını görüşmüştür. Bu gelişmeler, Azerbaycan'ın yeni dönemde Suriye politikasında daha etkin rol almayı ve Türkiye ile Suriye'nin kalkınmasına destek vermeyi sürdüreceğini göstermektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Following the declaration of its independence in 1991, the Republic of Azerbaijan gained international recognition and initiated bilateral cooperation with numerous countries. The Middle East region held particular strategic significance for Azerbaijan. In the post-independence period, Azerbaijan established diplomatic relations with key Middle Eastern states, including Iran, Saudi Arabia, the United Arab Emirates, and Jordan. In this context, diplomatic ties with Syria—another prominent state in the region—were formally established on March 28, 1992.

Diplomatic relations between Azerbaijan and Syria entered a new phase following the accession of Heydar Aliyev to the presidency in 1993, although these relations remained largely inconsistent. A significant development occurred in April 1997, when President Aliyev made the decision to establish the Azerbaijani Embassy in Damascus, marking a turning point that led to a notable improvement in bilateral ties. Under the leadership of İlham Aliyev, who assumed the presidency after Heydar Aliyev, Azerbaijan–Syria relations advanced further. In fact, the bilateral relationship reached its peak in 2009, characterized by high-level mutual visits and deepened cooperation. The Embassy of Azerbaijan in Syria was officially inaugurated in 2008. Subsequently, in July 2009, Syrian President Bashar al-Assad conducted an official visit to Baku, during which a series of agreements were signed, encompassing various areas of cooperation including the potential transit of Azerbaijani natural gas to Syria. Additionally, the Azerbaijan–Syria Inter-Parliamentary Friendship Group was established, contributing to the institutionalization of bilateral relations and enhancing parliamentary diplomacy. These mutual visits played a key role in strengthening political dialogue and fostering closer ties between the two states. In April 2011, a reciprocal visit by President İlham Aliyev to Syria was scheduled. However, the visit was canceled due to the outbreak of mass protests in Syria in February 2011, sparked by the regional dynamics of the Arab Spring, which subsequently escalated into widespread conflict.

At the onset of the Syrian crisis in 2011, Azerbaijan initially adopted a cautious and neutral stance, regarding the conflict as an internal matter beyond its direct geopolitical interests. However, as the Syrian regime under Bashar al-Assad disregarded the calls of both the United Nations and the Arab League by resorting to violent suppression of civilian protests, Azerbaijan aligned itself with the broader international community. It subsequently issued a call for the immediate cessation of hostilities and the protection of civilian lives. As the unrest in Syria escalated into a full-scale armed conflict, concerns over the safety of Azerbaijani diplomatic personnel became increasingly urgent. In response, Azerbaijan officially suspended the operations of its embassy in Damascus in August 2012 and evacuated all of its citizens from Syrian territory. Meanwhile, in 2013, reports emerged regarding the resettlement of Syrian Armenians in the territories of Azerbaijan occupied by Armenia. This development was met with strong opposition from Baku, which raised the issue at the United Nations and condemned the resettlement as a violation of international law and Azerbaijan's territorial integrity. Despite these objections, the Syrian government failed to address Azerbaijan's concerns, while Armenia sought to exploit the situation to reinforce its presence in the occupied regions.

In 2015, as the Assad regime faced a significant loss of territorial control amidst the deepening civil war, the Syrian government formally appealed to the Russian Federation for military assistance. In response, Russian armed forces launched operations in Syria in September 2015. Following this intervention, Russia—together with Iran and Armenia—positioned itself in support of the Assad regime. In contrast, Azerbaijan adopted a policy that was more closely aligned with the positions of the United Nations, the Arab League, and the Republic of Turkey. Consequently, Azerbaijan found itself situated within the broader international bloc opposing the Assad regime. Within this framework, Azerbaijan participated intermittently in international donor conferences and contributed humanitarian assistance aimed at alleviating the suffering of Syrian civilians affected by the conflict. A notable example of such efforts occurred in December 2015, when Azerbaijan delivered its first humanitarian aid package to approximately 400 Syrian refugee families residing in Jordan. This initiative reflected Azerbaijan's broader commitment to international humanitarian norms and its alignment with the global response to the Syrian crisis.

Azerbaijan openly expressed its support for Turkey's counter-terrorism efforts during Operation Euphrates Shield (2016), Operation Olive Branch (2018), and Operation Peace Spring (2019), emphasizing the legitimacy of Ankara's actions in combating terrorist threats. Through these declarations of support, Azerbaijan reaffirmed its solidarity with Turkey and underscored the alignment of their respective foreign policy orientations. These developments once again demonstrated that Azerbaijan and Turkey pursue a coordinated approach to regional security and foreign policy matters.

In late 2024, Syria witnessed a series of unforeseen and transformative developments. On 8 December 2024, President Bashar al-Assad was compelled to flee to Moscow following a major advance by opposition forces, who succeeded in capturing several key cities and approaching the outskirts of Damascus. This marked the collapse of a 24-year-long regime, effectively ending five decades of Assad family rule and bringing to a close 61 years of Ba'ath Party dominance in Syrian politics. In the aftermath of Assad's departure, control over Damascus was assumed by Ahmed al-Shera—also known as Mohammed al-Julani—the leader of Hayat Tahrir al-Sham (HTS), one of the most influential factions within the Syrian opposition. Al-Shera's rise to power signaled a new and uncertain chapter in Syria's political trajectory, raising significant questions regarding the future governance structure and the international community's response to the emerging political order.

Azerbaijan, closely monitoring the evolving situation in Syria, welcomed the collapse of the Assad regime. Demonstrating its commitment to regional stability and solidarity with Turkey, Azerbaijan promptly expressed its readiness to contribute to Syria's reconstruction efforts and humanitarian relief. Reflecting this stance, on December 30, 2024, a convoy comprising ten trucks carrying approximately 200 tons of food aid entered Syrian territory via the Çobanbey Border Gate on January 5, 2025. The distribution of this aid was coordinated under Turkish oversight to ensure effective delivery to those in need. Simultaneously, Azerbaijan's Deputy Foreign Minister Yalçın Rafiyev undertook an official visit to Damascus, engaging in discussions with the new Syrian administration, including a meeting with the newly appointed Syrian Foreign Minister, Esaad Hassan Shaybani. During these talks, both parties agreed to resume diplomatic relations, initiating preliminary plans to reopen the Azerbaijani embassy in Syria after a twelve-year hiatus. Moreover, the President of Azerbaijan publicly reaffirmed the country's support for Turkey and articulated a commitment to providing comprehensive assistance in Syria's state-building processes. These developments have generated considerable optimism regarding the revitalization of Azerbaijan-Syria diplomatic relations in the near future.

Methodology

To date, there exists no comprehensive and detailed scholarly work specifically addressing Azerbaijan-Syria diplomatic relations. The originality of this study is grounded in the research gap identified. Accordingly, the primary objective of the study is to provide an original and up-to-date analysis that contributes to filling the existing void in the literature. The research employs a document analysis methodology. Within this framework, a thorough review was first conducted of the literature on Azerbaijani foreign policy, with particular attention given to sections concerning relations with Syria. Subsequently, information was systematically collected from press sources and official websites covering the entire period from the establishment of bilateral relations to the present day. These sources were critically examined and integrated into the analysis to ensure a comprehensive evaluation of the subject matter.

Result And Conclusion

This study presents a comprehensive examination of Azerbaijan-Syria relations from their inception to the present day for the first time. It has been established that bilateral interactions between Azerbaijan and Syria originated during the Soviet era, with initial contacts primarily centered on cultural rather than political objectives. Following Azerbaijan's declaration of independence, these relations progressed to the diplomatic level. However, during the initial years of independence, the scope of engagement remained largely confined to mutual familiarization and foundational diplomatic exchanges.

During the first and second terms of President İlham Aliyev's administration, bilateral relations between Azerbaijan and Syria improved significantly, reaching a peak often characterized as the "golden years" of their diplomatic engagement. However, this period of enhanced cooperation proved to be short-lived, as the outbreak of the Syrian civil war in 2011 inflicted substantial damage on the bilateral relationship.

In response to Bashar al-Assad's oppressive policies toward the Syrian population, Azerbaijan aligned itself with the international coalition concerning the Syrian conflict, endorsing the resolutions adopted by the United Nations and the Arab League. Within this framework, Azerbaijan closed its embassy in Damascus citing security concerns, resulting in a significant cooling of bilateral relations. Moreover, Azerbaijan expressed dissatisfaction with Assad's decision to invite Russian military intervention, his adoption of an anti-Turkish stance, alignment with the Iran-Russia axis, and the development of bilateral ties with Armenia—actions perceived as contrary to Azerbaijan's regional interests. Consequently, Azerbaijan maintained low expectations for its diplomatic relations with Syria throughout the Assad era.

Following Bashar al-Assad's flight to Russia in late 2024, the Syrian administration underwent a significant transition. Azerbaijan promptly expressed its support for the new government and initiated diplomatic efforts aimed at elevating bilateral relations to a higher level. In this new era, Azerbaijan-Syria relations have progressed in parallel with the evolving dynamics of Turkey-Syria relations. Consequently, the study concludes that future

bilateral ties are poised to enter a renewed phase, marked by Azerbaijan's establishment of close contacts with the new Syrian administration.

KAYNAKÇA

Sürekli Yayınlar

“Azerbaycan Prezidenti İlham Eliyev Londonda “Suriyaya ve Regiona Destek” Konfransında İştirak Edib”, *Azerbaycan Gazetesi*, 5 Fevral 2016, s. 1.

“Azerbaycan Prezidenti İlham Eliyev Yerli Televiziya Kanallarına Müsahibe Verib”, *Azerbaycan Gazetesi*, 8 Yanvar 2025, s. 2-7.

“Azerbaycan Respublikası Terefinden İordaniya’da Suriyalı Gaçğınlara Hümanitar Yardımın Verilmesine Başlanılıb”, *Azerbaycan Gazetesi*, 10 Dekabr 2015, s. 7.

“Azerbaycanın BMT’deki Daimi Nümayendesi Azerbaycanın İşğal Edilmiş Erazilerinde Suriya Ermenilerinin Meskunlaşdırılması ile Elagedar Gurumun Baş Katibine Mektub Göndermişdir”, *Azerbaycan Gazetesi*, 16 Fevral 2013, s. 5.

“Blijnemu Vostoku-Spravedliviy Mir”, *Pravda*, 18 Oktyabrya 1984, s. 4.

“El Kuveyt Şehrinde Suriya Üzre Üçüncü Beynelhalk Hümanitar Donorlar Konfransı Keçirilib”, *Azerbaycan Gazetesi*, 1 Aprel 2015, s. 2.

“Gafgaz Müselmanları İdaresi Suriyaya Gözlenilen Herbi Müdahile ile Bağlı Narahatlığını İfade Eden Beyanat Yayımışdır”, *Azerbaycan Gazetesi*, 4 Eylül 2013, s. 6.

“İlham Eliyev Receb Tayyib Erdoğana Zeng Edib”, *Azerbaycan Gazetesi*, 11 Aralık 2024, s. 1.

“S Drujestvennım Vizitom”, *Pravda*, 16 Oktyabrya 1984, s. 1.

“Tarihin En Gündretli Azerbaycanı Yeni Dövre Gedem Goydu: Galib Prezident, Müzeffer Ali Baş Komandan İlham Eliyev And İçdi”, *Azerbaycan Gazetesi*, 15 Fevral 2024. s. 1-5.

“V Drujestvennoy Obstanovke”, *Pravda*, 12 Marta 1984, s. 4.

“Za Razvitiye i Ukrepleniye Sotrudniçestva”, *Pravda*, 13 Marta 1984, s. 4.

ÖMEROV, Vahid, “Azerbaycan-Suriya Medeni-Menevi İntegrasiyası (XX. Esrin İkinci Yarısı ve Müasir Dövredək)”, *Ses Gazetesi*, 6 Mart 2014, s. 15.

SADİGOV, Ramin, “İşğal Altındaki Topraklara Düşen Kıvılcım”, *Karar Gazetesi*, 2 Haziran 2018, s. 11.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

“Heyder Eliyev” (2004). *Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Ensiklopediyası*, Cilt 1, Lider Neşriyyatı, Bakı 2004, s. 367-383.

ASLANLI, Araz – DJAFAROV, Nazim, “Siriyskiy Krizis i Gosudarstva Yujnogo Kavkaza”, *Central Asia And The Caucasus*, Russian Edition, Tom 23, Vıpusk 1, s. 55-64.

Azerbaycan Prezidenti, Azerbaycan Neşriyyatı, Bakı 2004.

Azerbaycan Respublikasının Tarihi (2003-2016), Yagub Mahmudov (ed.), C.2, Azerbaycan Tarihçileri İçtimai Birliyi Yayınları, Bakı 2016.

BİLGİN, Abdullah Azmi, “Nesimi”, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 33, Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 3-5.

ESGEROV, Şahlar, *Heyder Eliyevin Heyatının Unikal Sehifeleri*, UNEC Regemsal Metbee, Bakı 2023.

GAFFAROV, Tahir (ed.), *Azerbaycan Tarihi (1941-2002)*, Cilt 7, Elm Neşriyyatı, Bakı 2008.

GASANOV, Ali, *Sovremennıye Mejdunarodniye Otnoşeniya i Vneşnyaya Politika Azerbaydjana*, Zerdabi LTD MMC, Bakı 2013.

GASIMLI, Musa, *Azerbaycan Respublikasının Tarihi (1991-2021)*, Cilt 2, Bakı Dövlət Universiteti Neşriyyatı, Bakı 2021.

GASIMOV, Musa, *Azərbaycan Beynəlxalq Münasibətlər Sistemində (1991-1995)*, Gənçlik Neşriyyatı, Bakı 1996.

GASIMOV, Musa, *Azərbaycan'ın Harici Siyasəti (Konsepsiya Məsələləri)*, Mütercim Neşriyyatı, Bakı 1997.

GURBANOVA, Sona, *Geydar Aliyev i Vneşnepolitiçeskiy Kurs Azerbaydjanskoy Respubliki*, İzdatelstvo Şerg-Gerb, Bakı 2010.

HESENOV, Eli, *Müasir Beynəlxalq Münasibətlər və Azərbaycanın Harici Siyasəti*, Azərbaycan Neşriyyatı, Bakı 2005.

HÜSEYNOVA, İrade, *Mustəgil Azərbaycan Dövlətinin Gurucusu*, Tehsil Neşriyyatı, Bakı 2004.

KUZMİN, Vadim – SOKOLOV, Nikolas, “Priçini Sırıyskogo Krizisa i Ego Razvitiye v 2011-2015 GG.”, *Uralskiy Federalnyy Universitet, Uralskoye Vostokovedeniye* 2018, Vıpusk N:7, s. 140-148.

LUND, Aron, “From Cold War to Civil War: 75 Years of Russian-Syrian Relations”, *The Swedish Institute of International Affairs* 2019, Volume 7, s. 1-60.

PETROSYAN, Aida, “Armyano-Sırıyskiye Otnoşeniye: İstoriçeskiy Opıt i Sovremennoye Sostoyaniye”, *Rossiya i Mir: Nauçnyy Dialog* 2024, Vıpusk 3, s. 162-172.

SADIGOV, Ramin, “Azərbaycan Cumhuriyətini'nin ABD və AB ilə İlişkileri (1991-2021)”, *Türkiye Günlüğü* 2021, Sayı 146, s. 132-143.

SADIK, Ramin, *Kısa Azərbaycan Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2022.

SADIK, Ramin, *Kısa Rusya Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2023.

SOLTANOVA, Hebibə- MEMMEDOV, Cabir, *Yahın və Orta Şərg Ölkələrinin İqtisadi və Sosial Coğrafiyası*, “Bakı Universiteti” Neşriyyatı, Bakı 2008.

ŞİRELİYEV, Gülnarə, “İslam Eməkdaşlıq Təşkilatının Fealiyyətində Heydər Əliyevin Rolü”, *Akademik Tarih və Düşünce Dergisi* 2023, Volume 10, Number 4, s. 1057-1066.

İnternet Kaynakları

“10 İl Evvel Sefirimizi Suriyadan Niye Çıxardık-Sebepler”, *Yeni Musavat Gazetesi*, https://musavat.com/news/10-il-evvel-sefirimizi-suriyadan-niye-cixardi-q-sebebler_1126958.html?d=3, 11 Dekabr 2024. (erişim. 29. 01. 2025).

“Armeniya Vernıy Drug Sırıyskogo Naroda i Gosudarstva- Al Asfari”, <https://am.sputniknews.ru/20201111/Armeniya-vypolnyaet-v-Sirii-pochetnuyu-missiyu--Al-Asfari-25290834.html>, 11 Noyabrya 2020. (erişim. 31. 01. 2025).

“Azərbaycan Barış Pınarı Hərəkatı'na Destək”, <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/azerbaycandan-baris-pinari-harekatina-destek/1610167>, 11 Ekim 2019. (erişim. 31. 01. 2025).

“Azərbaycan D-8'e Üye Oldu”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-d-8e-uye-oldu/3429020>, 19 Aralık 2024. (erişim. 03. 02. 2025).

“Azərbaycan Dışişleri Heyeti Şam'da: 'Suriye'nin Yeniden İnşasına Destək Vereceğiz'”, <https://www.yenisafak.com/dunya/azerbaycan-disisleri-heyeti-samda-suriyenin-yeniden-insasina-destek-verecegiz-4666426>, 30 Aralık 2024. (erişim. 02. 02. 2025).

“Azərbaycan Respublikası Harici İşlər Nazirliyinin Suriyada Son Vəziyyət Baredə Bəyanatı”, No: 492/24, <https://www.mfa.gov.az/az/news/no49224>, 10 Dekabr 2024. (erişim. 02. 02. 2025).

“Azərbaycan Sefiri Etimadnamesini Suriya Prezidentinə Təqdim Etmişdir”, https://azertag.az/xeber/azerbaycan_sefiri_etimadnamesini_suriya_prezidentine_teqdim_etmisdir-411548, 17 İyun 2008. (erişim. 27. 01. 2025).

“Azərbaycan Suriyeye'ye 200 ton Gıda Yardımı Gönderdi”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-suriyeye-200-ton-gida-yardimi-gonderdi/3437645>, 30 Aralık 2024. (erişim. 02. 02. 2025).

“Azərbaycan və Türkiyənin Suriya Siyasətində Koordinasiyası”, *Beynəlxalq Münasibətlərin Tehlil Mərkəzi*, <https://aircenter.az/az/single/azerbaycan-ve-turkiyenin-suriya-siyasetinde-koordinasiya-1597>, 23 Dekabr 2024. (erişim. 02. 02. 2025).

AZERBAJCAN-SURİYE İLİŞKİLERİ (1991-2025)

“Azerbaycan-İslam Emekdaşlıq Teşkilatı Münasibetleri”, <https://mfa.gov.az/az/category/beynelxalq-teskilatlar/azerbaycan-islam-emekdasliq-teskilati-iet-munasibetleri>, (erişim. 25. 01. 2025).

“Azerbaycan-İslam Konferansı Teşkilatı İlişkileri”, <https://lib.aliyevheritage.org/tk/6958380.html>, (erişim. 27. 01. 2025).

“Azerbaycan-Suriya Münasibetleri”, <https://lib.aliyev-heritage.org/az/8409348.html>, (erişim 25. 01. 2025).

“Azerbaycan-Suriya Parlamentler Arası İşçi Grupu Berpa Edile Biler”, <https://modern.az/parlament/502709/azerbaycan-suriya-parlamentlerarasi-ishchi-grupu-berpa-edile-biler/>, 13 Yanvar 2025. (erişim. 04. 02. 2025).

“Azerbaycan’dan Suriye’ye İnsani Yardım: 10 Tırılık Yardım Malzemesi Suriye’ye ulaştı”, <https://haberglobal.com.tr/dunya/azerbaycandan-suriyeye-insani-yardim-10-tirlik-yardim-malzemesi-suriyeye-ulasti-409911>, 5 Ocak 2025. (erişim. 02. 02. 2025).

“Azerbaycan’dan Zeytin Dalı Harekâtına Destek”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycandan-zeytin-dali-harekatina-destek/1037563>, 21 Yanvar 2018. (erişim. 31. 01. 2025).

“Azerbaydjan i Siriya Namerenı Zaklyuçit Dolgosroçniye Soglaşeniye Po Postavkam Gaza”, https://azertag.az/ru/xeber/AZERBAIDZHAN_I_SIRIYA_NAMERENY_ZAKLYUCHIT_DOLGOSROCHNO_E_SOGLASHENIE_PO_POSTAVKAM_GAZA-719471, 4 Marta 2010, (erişim. 28. 01. 2025).

“Bakı da Suriya Meselesinde Erebligasını Destekledi”, <https://www.azadliq.org/a/24468494.html>, 31 Yanvar 2012. (erişim. 29. 01. 2025).

“Bakıda Azerbaycan Suriya Hökumetlerarası Komissiyasının Birinci İclası Keçirilir”, <https://apa.az/sahibkarliq/-191708>, 29 İyun 2010. (erişim. 28. 01. 2025).

“Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev Görüşmesine İlişkin Açıklama”, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-azerbaycan-cumhurbaskani-aliyev-ile-gorustu-10-12-24>, 10 Aralık 2024. (erişim. 02. 02. 2025).

“Elmar Memmedyarov İordaniya, Suriya ve Livana Gedecek”, <https://apa.az/daxili-siyaset/-52426>, 19 Mart 2007. (erişim. 27. 01. 2025).

“Esad’ın Düşüşü Suriye’deki 50 Yıllık Hanedan Yönetiminin Sonunu Getirdi”, <https://tr.euronews.com/2024/12/08/esadin-dususu-suriyedeki-50-yillik-hanedan-yonetiminin-sonunu-getirdi>, 8 Aralık 2024. (erişim. 02. 02. 2025).

“Glava Minooborony Rossiy Prizval Stranı SNG Podklyuçitsya k Vosstonovleniyu Siriy”, <https://report.az/ru/v-regione/glava-minoborony-rossii-prizval-strany-sng-podklyuchit-sya-k-vosstanovleniyu-sirii/>, 6 İyunya 2018. (erişim. 31. 01. 2025).

“İrak Türkleri-Azerbaycan İlişkilerinde Yeni Ufuklar”, <https://kerkukgazetesi.com/irak-turkleri-azerbaycan-iliskilerinde-yeni-ufuklar/>, 31 Mayıs 2024. (erişim. 02. 02. 2025).

“Müstegillik Erefesinde ve Müstegillik İllerinde Mühüm Hadiselerin Hronologiyası”, https://republic.preslib.az/az_f1.html, (erişim. 25. 01. 2025).

“On Fourth Committee’s Recommendation, General Assembly Adopts 26 Texts On Mines, Decolonization, Atomic Radiation, İsraili Practices, Among Other Topics”, <https://press.un.org/en/2007/ga10677.doc.htm>, 17 December 2007. (erişim. 27. 01. 2025).

“Rejimin Suriye’de Kimyasal Silah Kullandığı Şüphesi Hk.”, No.79, https://www.mfa.gov.tr/no_-79_-21-mart-2013_-rejimin-suriye_de-kimyasal-silah-kullandigi-hk_.tr.mfa, 21 Mart 2013. (erişim. 29. 01. 2025).

“Resmi Bakı Beşer Esede Garşı”, https://musavat.com/news/resmi-baki-beser-esede-qarsi_117039.html?d=2, 1 Fevral 2012. (erişim. 29. 01. 2025).

“Resmi Bakı Suriya Hadiselerini Pisleledi”, <https://modern.az/tehsil/44645/resmi-baki-suriya-hadiselerini-pisleledi/>, 17 Sentyabr 2013. (erişim. 29. 01. 2025).

“Resolution 2254 (2015)/Adopted by The Security Council at its 7588’th Meeting”, <https://digitallibrary.un.org/record/814715?v=pdf#files>, 18 December 2015. (erişim. 02. 02. 2025).

“Sefir Mahir Eliyev: Ankara ve Demeşg Arasında Gaz Tranzitine Dair İmzalanmış Saziş Azerbaycan Gazının Suriyaya Negli Üçün Elverişli Zemin Yaradı”, <https://apa.az/xarici-siyaset/-178844>, 24 Fevral 2010. (erişim. 28. 01. 2025).

“Suriya Naçinayet İport Azerbaydjanskogo Gaza”, Neft Kapital 20 Let, <https://oilcapital.ru/news/2010-12-06/siriya-nachinaet-import-azerbaydzhanskogo-gaza-1057475>, 6 Dekabrya 2010. (erişim. 28. 01. 2025).

“Sotrudniki Posolstva Azerbaydjana i Posol Pokinuli Siryu”, https://azertag.az/ru/xeber/sotrudniki_posolstva_azerbaidzhana_i_posol_pokinuli_siryu-246523, 7 Avgusta 2012. (erişim. 29. 01. 2025).

“Suriya Dağlık Karabağ Münağişesinin Sülh Yolu ile Hell Olunmasını Destekleyir”, <https://az.trend.az/azerbaijan/politics/909301.html>, 12 Aprel 2007. (erişim. 27. 01. 2025).

“Suriya Ereb Respublikasının Prezidenti Beşşar el Esedin Azerbaycana Resmi Seferi”, https://azertag.az/xeber/suriya_ereb_respublikasinin_prezidenti_bessar_el_esedin_azerbaycana_resmi_seferi_resmi_qarsilanma_merasimi-446338, 8 İyul 2009. (erişim. 28. 01. 2025).

“Suriya Ereb Respublikasının Prezidenti Beşşar el Esedin Azerbaycana Resmi Seferi: Ali Gonağın Şerefine”, https://azertag.az/xeber/suriya_ereb_respublikasinin_prezidenti_bessar_el_esedin_azerbaycana_resmi_seferi_ali_qonagin_serefine-446625, 9 İyul 2009. (erişim. 28. 01. 2025).

“Türkiye ve Suriye Doğalgaz Hattı Anlaşması İmzaladı”, <https://www.invest.gov.tr/tr/news/news-from-turkey/sayfalar/2408200919591.aspx>, 24 Aralık 2009. (erişim. 28. 01. 2025).

“Zaçem Şoygu Priglaşayet Azerbaydjan v Siryu”, *Zerkalo*, <https://zerkalo.az/zachem-shojgu-priglasheet-azerbajdzhan-v-siryu/>, 9 Avgust 2018. (erişim. 31. 01. 2025).

Bovt, Georgiy, “Moskva Obreçena Na Lavirovaniye”, *Kommersant*, No. 173, 10 Sentyabrya 1993, <https://www.kommersant.ru/doc/59055>, (Erişim Tarihi: 14. 06. 2025).

Büniyatov, Ziya, “Azerbaycan” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul 1991, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 317-322.

Ismailzade, Fariz, “The Geopolitics Of The Nagorno-Karabakh Conflict”, *Global Dialogue*, Vol. 7, No. 3-4, Summer-Autumn 2005, https://www.worlddialogue.org/content_id-354.html, (Erişim Tarihi: 14. 06. 2025).

KÖSE, Talha, “Suriye’de Yeni Dönem ve Türkiye’nin Rolü”, *Anadolu Ajansı*, 10 Aralık 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/suriyede-yeni-donem-ve-turkiyenin-rolu/3419885>, (erişim. 02. 02. 2025).

KÜÇÜKKELEŞ, Müjge, “Arap Birliği’nin Suriye Politikası”, *Seta Analiz*, Mart 2012, Sayı 51, https://file.setav.org/Files/Pdf/20121122111445_setaarap_birliginin_suriye_politikasi.pdf, (erişim. 29. 01. 2025).

LOFT, Paul – MİLLS, Claire, “Syria After Assad: Consequences And Next Steps in 2024/25”, *House Of Commons Library*, 19 December 2024, No: 10161, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-10161/CBP-10161.pdf>, (erişim. 02. 02. 2025).

LOFT, Philip – KİRK WADE, Esme, “The Syrian Civil War: Timeline, Uk Aid and Statistics”, *Commons Library Research Briefing*, 19 December 2024, Number 9381, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9381/CBP-9381.pdf>, (erişim. 29. 01. 2025).

Nikolenko, Viktor, “Karabahskiye Tropı Vedut v Beyrut”, *Kommersant Vlast*, 9 Marta 1992, No. 110, s. <https://www.kommersant.ru/doc/3464>, (Erişim Tarihi: 14. 06. 2025).

S. FORD, Robert, “The Syrian Civil War: A New Stage, But Is It The Final One? *Policy Paper*”, April 2019, https://www.mei.edu/sites/default/files/2019-04/Ford_The_Syrian_Civil_War.pdf, (erişim. 29. 01. 2025).

YEŞİLTAŞ, Murat, “Yeni Suriye: İmkanlar ve Kısıtlar”, *Anadolu Ajansı*, 12 Aralık 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yeni-suriye-imkanlar-ve-kisitlar/3422465>, (erişim. 02. 02. 2025).

GTTAD

Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>